

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

THOREAU
LAFARGUE

HAKSIZ
YÖNETİME KARŞI
TEMBELLİK HAKKI

Çeviren:
Vedat Günyol

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 43

HAKSIZ YÖNETİME KARŞI
●
TEMBELLİK HAKKI

HAKSIZ YÖNETİME KARŞI ve TEMBELLİK HAKKI
adlı yapıtlar Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi'nde
Sn.Vedat Günyol'un izniyle basılmıştır.

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Nisan 1999

HENRY D. THOREAU
PAUL LAFARGUE

HAKSIZ YÖNETİME KARŞI

●

TEMBELLİK HAKKI

Fransızca'dan çeviren:
Vedat Günyol

Cumhuriyet

Cumhuriyetimizin 75. yılı
coşkusuyla...

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

Sayın okuyucular,

Cumhuriyet'in eki olarak bu iki yapıtın birlikte sunulmasının nedenlerinden biri, sayfa sayılarının az olması yüzünden tek başlarına göz doyurmayacakları kaygısı oldu. İkinci nedense, her iki yazarın da insan haklarını savunma ve koruma yolundaki çabalarının bilinçliliği ve tutarlılığıyla birbirini bütünler ve destekler olmasıdır.

Görüleceği gibi, her iki yazar da hümanist, dolayısıyla da sosyalisttirler. Aslında sosyalizm insan haklarının savunucusu bir öğretilerdir. Bu bakımdan, Anglosakson kökenli M.D.Thoreau, daha adı konulmamış bir öğretinin (yani sosyalizmin) yaman bir savunucusu olmuştur. Bu nedenle ona sosyalist derken, sicilsizliğini unutmamak gerekir. "Tembellik Hakkı" yazarına gelince, ona sicilli sosyalist demek daha yerinde olur bence.

İlginize sunulan bu iki yapıtın önsözlerinde, gerek yazarların, gerek yapıtların içeriğiyle ilgili geniş bilgi bulacaksınız. Yapıtları soluk almadan merakla okuyacağınızı, dolayısıyla bilgi dağarcığınızı zenginleştireceğinizi umuyor, sizlere esenlikler diliyorum.

Vedat Günyol

HENRY DAVID THOREAU

HAKSIZ YÖNETİME KARŞI

**Bu kitap Resistance to Civil Governement
adlı yapıtın tam çevirisidir.**

ÖNSÖZ

Henry David Thoreau (1817-1862), Massachusetts Devleti'ne bağlı Concord adlı küçük bir kasabada doğup büyüyor, dört yıllık Harvard Üniversitesi'ndeki öğrenimle birkaç kısa gezi dışında, bütün ömrü orada geçiyor. Harvard'ı bitirir bitirmez bir ortaokula öğretmen oluyor ama, öğrencilere dayak atmadığı için okul yöneticileriyle kavga edip ayrılıyor. Bir iki hafta süren öğretmenlik bu mesleğe bağlanmasına yetiyor ve kardeşiyle birlikte özel bir okul açıyor. Zamanı için ileri bir adım olan dayaksız eğitim sistemini uygulayan okulu büyük ilgiyle karşılanıyor. Ne yazık ki, iki buçuk yıl sonra, kardeşinin ölümü üzerine Thoreau okulu kapatmak zorunda kalıyor. Thoreau o sıralarda ünlü filozof Emerson'la tanışıyor ve bir süre onun evinde kalıp yazmanlıktan bahçıvanlığa kadar her türlü işte çalışıyor. Bir ara, köleliği sürdürüyor ve Meksika'ya karşı açtığı haksız savaş durdurmuyor diye Amerikan yönetimine kızıp onunla hiçbir ilişkisi olmadığını belirtmek için vergi vermekten kaçınıyor ve bu yüzden hapse atılıyor. "Haksız Yönetime Karşı" adlı yapıtı, bir gecelik hapisliğin verdiği öfkeyle yazıyor. Thoreau bu kitapçıkta

yurttaşlarına şu öğüdü veriyor: İnsan, toplumsal bir kurumun haksızlık ettiğini görür ve buna içten inanırsa, karşı koymalıdır ona. Thoreau'nun salık verdiği karşı koyma savaşı, “bıçaksız kamasız” bir direnmedir. Gandhi, sonradan satyagraha adını vereceği savaşı direnme öğretisini bu yapıtçıktan esinlenerek geliştirmiştir. Daha Cambridge’de öğrenciyken büyümesine kapıldığı bu yapıtı ana diline çevirip yurttaşlarına dağıtan Gandhi, Thoreau'nun öğretisini Güney Afrika’da, sonra da 1914’te Hindistan’da uygulamış, büyük bir başarı elde etmişti. Aslında, Thoreau bu sessiz direnme yolunu Hint kaynaklarından, özellikle Bhagavad-Gita’dan esinlenerek ortaya sürmüştü. Kökünü Hindistan’dan alan bir düşünce, böylece bir Batı dilinde biçimlenerek, dönüp dolaşıp yine Hindistan’ı bulmuş oluyordu. Yalnızca şu ayrımla ki, yurttaşlarını haksız bir yönetime karşı tek tek kafa tutmaya çağıran Thoreau’ya karşılık, Gandhi bu bireysel çağrıyı koca bir ulusa mal edip onu İngiliz İmparatorluğu’na karşı politik bir eylem aracı olarak kullanabilmişti.

Thoreau'nun yaşamında en önemli olaylardan biri de, topluma küsüp bir süre tek başına ormanda yaşamasıdır. Walden Gölü kıyısında kendi eliyle yaptığı bir kulübede, “Devlet’ten uzak” olmanın hazzı ve çılgınca sevdiği doğayla baş başa kalmanın sevinci içinde iki yıl yaşayan Thoreau Concord’a Walden ya da Ormanda Yaşam adlı ünlü yapıtıyla dönüyor. Bu yapıtta doğa üzerine yer yer ozanca, yer yer de filozofça eğilen Thoreau, yurttaşlarına, bir insanın Devletle bu yoldan da ilişkisini kesip kendi başına “bir lokma, bir hırka” yaşayabileceğini göstermek istemişti.

Thoreau, Amerika'da kölelik sorununu kendine dert etmişlerin başında gelir. Bu yoldaki asıl savaşı Kansaslı John Brown adında bir dava adamını tanımasıyla başlar. John Brown kölelikle savaşı bağınazlığa vardırان bir adam. Köle kullanan beş komşusunu soğukkanlılıkla öldüren bu yarı deli ama içten adamın etkisinde kalan Thoreau, köleliği kaldırmaya çalışan Kuzey'le, rahatını hatta lüksünü köle kullanmakla sağlayan Güney arasında patlak verip Amerika'yı kana bulayan kardeş kavgasının birinci yılını da veremden ölünceye kadar bu adamı destekliyor. Harper's Ferry diye anılan bir baskınla ordunun silahlarını ele geçirip üs kuran ve kölecilere dehşet salan John Brown yakalanıp sorguya çekildiği zaman, Thoreau büyük bir ataklıkla onu destekliyor. "John Brown'ın Son Günü" adlı savunusu Thoreau'nun en çok anılan yazıları arasında yer alır.

Thoreau, küçük bir kasabada doğup orada ölen bir taşralı olmakla birlikte, kafasını Doğu ve Batı kültürlerine açmış, yurttaşlarına seslenirken bütün dünyaya seslenmenin sırrına ermiş bir yazardır.

*

Thoreau her ne kadar anarşist gibi görünüyorsa da, aslında, hiçbir yönetimi kabul etmeyenler arasına sokamayız onu. Onun, belli yönlerden haksız bulduğu yönetime, Amerikan yönetimine karşı koyan bir tutumu var. Eğer yönetimlerin her türlüünü benimsemeyen bir tutumu olsaydı, "Resistance to Civil Government" adını taşıyan bu yapıtını "Her Türlü Yönetime Karşı" diye çevirmek gerekirdi. Ama, Thoreau'nun böyle kesin bir tutumu yok. "Civil Government" sözü "Devlet yönetimi" anlamına gelmekle birlikte, buna, Thoreau'nun asıl düşüncesine ve yapıtı-

nın ruhuna bağılı kalmak kaygısıyla “haksız” sıfatını eklemeyi ve çeviriye “Haksız Yönetime Karşı” başlığını koymayı daha uygun buldum. Yapıtın bütününden de anlaşılacağı üzere, Thoreau, yaşadığı günlerin haksız yönetimine karşı geliyor yalnızca. Nitekim, yapıtının başlarında hükümetin ortadan kalkmasını değil, daha iyi bir hükümet kurulmasını istiyor ve sonunda da insan saygısı üzerine dayanan ideal bir yönetimin özelliklerini açıklıyor.

HAKSIZ YÖNETİME KARŞI

Şu özlü sözü yürekten kabul ediyorum: “En iyi hükümet en az yöneten hükümettir.” Bunun tez elden düzenli olarak uygulanmasını pek isterdim. Bu özlü sözü uygulayacak olursak, benim de inandığım gibi, eninde sonunda şuna varırız. “Hükümetlerin en iyisi hiç yönetmeyenidir” ve yetiştikleri zaman insanların başvuracakları yönetim böyle bir yönetim olacaktır. Hükümet, ne de olsa, çaresizlik içinde başvuru bir kolaylıktır. Ne var ki, genel olarak hükümetlerin çoğu, kimi zaman da bütün hükümetler birer köstektir, hiçbir işe yaramazlar. Temelli orduya karşı ileri sürülen düşünceler ki sağlam ve çoktur - sürekli yönetime karşı da ileri sürülebilir pekâlâ. Temelli ordu, sürekli yönetimin bir silahıdır yalnızca. İstedğini yaptırmak için halkın seçtiği tek yol olan hükümet de kötüye kullanılabilir ve daha halkın yönetim yoluyla davranmasına kalmadan, bozulabilir. Örneğin, bugünkü Meksika savaşı: Bu savaş, hükümeti babalarının malı gibi kullanan bir avuç insanın işidir. Çünkü halk daha baştan bu savaşa oyunu vermiş olamazdı.

Şu Amerikan hükümeti, yeni olmakla birlikte, kendini olduğu gibi ileri kuşaklara göstermek isteyen ama her an dürüstlüğünden bir şeyler yitiren bir gelenek değil de

nedir? Canlı bir insanın ne diriliği var onda, ne de gücü. Bir tek insan kendi isteğine köle edebilir onu. Hükümet halkın kendisi için bir tür tahta silahtır. Halk onu birbirine karşı gerçek bir silah gibi kullanmaya kalktı mı, şakaya gelmez, ortasından ikiye bölünür. Ama bu demek değildir ki, gereksiz bir şeydir. Çünkü, halkın kafasındaki hükümet kavramını duyurmak için, şöyle ya da böyle bir takım karmaşık makineleri olması, onların takırtısını duyuması gerekir. Böylece, hükümetler insanların ne denli başarısıyla aldatılabileceğini, hatta kendi çıkarları uğrunda birbirlerini nasıl aldatabildiklerini göstermektedir. Peki, kabul. Ama şu bizim hükümet kendiliğinden hiçbir iş yapmamış, yan çizmiş: işlerin çığından çıkmasına can atmıştır yalnızca. Bu hükümet ülkede özgürlüğün yerleşmesine çalışmıyor. Batı bölgesinde yerleşmeleri kolaylaştırmıyor. Halkı eğitmiyor. Başarılan ne varsa hepsini Amerikan halkının sağlam özyapısı başarmıştır. Hükümet arada bir engel olmasaydı daha çok şeyler başarılabilirdi. Çünkü hükümet insanların birbirini rahatsız etmemesini isteyen geçişirici bir çare, bir yoldur. Daha önce de söylediğimiz gibi, geçişiricilik ne kadar çok sağlanırsa, yönetilenler o kadar rahatsız edilmemiş olurlar. Alışveriş ve ticaret işleri lastik gibi olmasa, yasacının durmadan karşılarına çıkardığı engelleri bir sıçrayışta aşamazlardı. Sonra bu adamları pek niyetlerine göre değil de, yaptıkları işin sonuçlarına göre toptan yargılayacak olsalardı, tren yollarına taş koyan zararlı kişilerle bir tutup cezalandırmak gerekirdi onları.

Ama, “Biz hükümet istemiyoruz” diyenlerin tersine, gerçekten ayrılmaksızın ve bir yurttaş gibi konuşmak gerekirse diyebilirim ki, ben hükümetin hemen ortadan kalk-

masını değil, hemen daha iyi bir hükümet kurulmasını istiyorum. Bırakalım herkes saygı duyduğu yönetim biçimini söylesin. Daha iyi bir yönetime doğru ilk adım atılmış olur böylece.

Aslında, Devlet gücü halkın eline geçtiği zaman, çoğunluğun yönetmesine izin verilmesinin ve uzun süre de yönetmesinin uygulamadaki nedeni onun sayı bakımından güçlü olmasıdır; yoksa, çok zaman haklı olması ya da azınlığa haklı görünmesi değil. Ama çoğunluğun yönettiği hükümet, bütün durumlarda, insanların anladığı doğruluk üzerine bile kurulamaz. İyi ve kötü üzerine, çoğunluğun değil, yalnızca vicdanların karar verdiği bir hükümet olamaz mı acaba? Çoğunluğun yalnızca geçitiricilik kuralının uygulanabileceği sorunlar üstüne karar verdiği bir hükümet olamaz mı? Bir yurttaş, vicdanını bir an için ya da bir nebzecek olsun yasacının eline bırakmalı mıdır? Bırakmalıysa, neden bir vicdanı var öyleyse? Bana kalırsa, önce insan olmalıyız, sonra da uyruk. Doğruya olan saygımız ölçüsünde yasaya saygı beslemeye özenmemeliyiz. Boynumun borcu saydığım tek şey, doğru bildiğim şeyi her istediğim zaman yapmaktır. Yeterince, hem de haklı olarak söyleyip durmuşlardır şunu: bir topluluğun vicdanı yoktur; vicdanlı insanlar topluluğu vicdanlı bir topluluktur. Yasa, insanı azıcık olsun doğru yapmaz hiçbir zaman. En iyi niyetliler bile, yasaya olan saygıları yüzünden, Tanrının günü haksızlıklara araç olmaktadır. Yasaya karşı beslenen yersiz saygının bir sonucu olarak, bakıyorsunuz, tabur tabur asker, albay, yüzbaşı, onbaşı, er, topçu yamağı sürüp sepet, eşsiz bir düzen içinde dere tepe demeyip savaş koşuyorlar, hem de istekleri dışında, sağduyu ve vicdan-

larına karşın. Allahın belası bir işe sürüklendiklerinden hiç kuşkuları yoktur. Hepsi de barıştan yanadır çünkü. Pe-ki öyleyse, sorarım size, nedir bu adamlar şimdi? İnsan mıdır, yoksa, baştaki bir avuç vicdansızın buyruğu altında ayaklı birer kale, birer cephanelik midirler? Deniz kuvvetleri tersanesine hele bir gidin de, bir deniz erine şöyle bir bakın: Amerikan hükümetinin yapabileceği ya da cadı kazanında pişirip kotarabileceği türden bir insan görürsünüz. İnsan değil de, düpedüz bir insan taslağı, diri diri tabuta konmuş, adeta cenaze töreniyle silah altına gömülmüş. Ama,

*Kale dibine atılırken cesedi
Ne bir borazan duyuldu, ne bir ağıt
Ne de fişekler atıldı havaya
Bizim kahramanın gömüldüğü yerde (1).*

İnsanların çoğu Devlet'e böyle hizmet ediyor işte; çoğu zaman insan olarak değil, makine gibi, bedenleriyle. Bu adamlar yerine göre, ordu oluyor, milis askeri, zindancı, polis müdürü oluyor, herhangi bir kargaşalıkta polis müdürüne yardım eden halk oluyor. Çoğu durumlarda, ne özgürce kafalarını işletebiliyor, ne sağduyularını kullanabiliyorlar. Kendilerini taş toprak derekesine indiriyorlar. Tah-tadan adamlar yapılsa, pekâlâ aynı işi görebilirler belki de. Saman adamdan, pislikten daha çok değeri yoktur böyle-lerinin. Onlar, olsa olsa, at, köpek kadar değerlidirler. Ama, genel olarak, iyi yurttaş sayıldıkları bile oluyor böy-

(1) Charles Wolfe'un "The burial of Sir John Moore" adlı ağıtından.

lelerinin. Başkaları, örneğin yasacılar, politikacılar, hukukçular, papazlar, yüksek memurlar Devlet'e başlıca kâfalarıyla hizmet ederler. Ama iyiyi kötüyü birbirinden ayırt etmedikleri için, Tanrı'ya hizmet ettikleri gibi, farkında olmadan, şeytana da hizmet ederler. Beri yandan, bir avuç insan, örneğin kahramanlar, yurtseverler, din şehitleri, geniş anlamıyla yenilikçiler ve gerçek adamlarsa Devlet'e vicdanlarıyla hizmet ederler, çok kez de ona karşı gelirler, ister istemez. Genel olarak Devlet onlara karşı düşman gibi davranır. Bilge kişi yalnızca insan olarak yararlı olabilir, yoksa, daha canlıyken "bir yığın toprak" olup "delik tıkamaya" (2) yanaşmaz; bu işi kirine pasına bırakır, çekip gider:

*Ben soylu kişiyim, boyunduruğa gelemem
Baştakilere yamak olamam
Alet uşak olamam kimseye
Dünyanın hiçbir Devlet'inde (3).*

Bütün varlığıyla kendini benzerlerine adayan insan, yararsız ve bencil görünür gözlerine onların. Ama kendini yarı buçuk adayan kimseninse, iyiliksevere, insan dostuna çıkar adı.

Bugün Amerikan hükümetine karşı nasıl davranmak yaraşır bir insana? Bu soruya karşılık olarak: "İnsan, yüzü kızarmadan ilişki kuramaz onunla", derim. Bu politik düzeni, aynı zamanda bir köle hükümeti olan bu yönetimi, bir an için bile olsun, benim kendi hükümetim sayamam.

(2) Hamlet, V, 1.

(3) King John, V, 2.

Başkaldırma hakkını herkesler tanıyıp kabul ediyor. Bu hak, zorbalığı ve beceriksizliği dayanılmaz bir aşırılığa vardırın hükümetle bağları koparmak, ona karşı gelmek hakkıdır. Ne var ki, hemen herkes “Ama bugün durum böyle değil” diyor. Güya “75 Devrimi”nde durum böyleymiş. Öyle diyorlar. Biri çıkıp da bana dese ki: “Bu hükümet kötü bir hükümettir. Limanlarına gelen yabancı mallarına gümrük koyuyor”, ağzımı açıp bir şeycikler söylemeyebilirim belki. Çünkü, bu mallarsız edebilirim: Her makinenin kendine özgü bir sürtünmesi vardır; aksaklığı dengeleme bakımından oldukça da iyidir bu sürtünme. Bu yüzden ortalığı velveleye vermenin büyük kötülüğü olabilir. Ama sürtünme makinenin kendisine dönüşürse, o zaman, ben de: “Artık böyle makine olmasın daha iyi”, derim. Başka deyişle, özgürlüğün sığınağı olmaya çalışan bir ulusun altıda biri köleyse, yabancı bir ordu bütün bir ülkeyi haksız olarak istila edip asker yasası altına almışsa bence namuslu insanların hiç beklemeden yapacakları şey başkaldırmaktır. Geciktirmeye gelmez bir ödevdir bu. Çünkü istilaya uğrayan bizim ülkemiz değil, o ülkeyi (4) istila eden bizim kendi ordumuzdur.

Ahlak sorunları üstünde birçoklarıncı yetkili sayılan Paley (5), kitabının “Devlet yönetimine boyun eğme ödevi” adlı bölümünde, bütün sivil ödev sorununu geçiştirici yollarla çözümlüyor ve şöyle diyor: “Bütün toplumun çıkarı gerektirdiği sürece, halka zarar vermeden, kurulu yönetime karşı konamıyor ya da bu yönetim değiştirilemiyorsa, o zaman, kurulu hükümete boyun eğmek Tanrı'nın is-

(4) Meksika

(5) İngiliz din bilgini ve yararçı filozof (1743-1805)

temi gereğidir; yoksa değildir.” - “Bu ilke kabul edildi mi, her karşı koymanın doğruluğu, bir yandan tehlikeyle zararı, öte yandan bunları onarma olanağını ve giderlerini hesaplamaya varır.” Paley'e göre, her insan bu hesabı kendisi için yapar. Ne var ki, Paley, geçitiricilik kuralına girmeyen, halk kadar tek tek insanların da, ne pahasına olursa olsun, haklı davranması gerekli olan durumları hiç düşünmüşe benzemiyor. Boğulmak üzere olan bir insanın tutunduğu kalası elinden çekip alırsam, geri vermem, öleceğimi bilsem yine de geri vermem gerekir onu. Paley'e göre, hiç de yerinde bir şey olmaz bu. Ne var ki, böyle bir durumda canını kurtarmak isteyen kimse sonunda yitirir onu. Amerikan ulusu, bir ulus olarak varlığını yitirme pahasına da olsa, köle kullanmaktan, Meksika ile savaşmaktan vazgeçmelidir.

Uluslar davranışlarında Paley'e uyuyorlar. Ama sorarım size, bugünkü bunalımda, Massachusetts'in doğru ve haklı olanı tıpatıp yaptığına inanan var mıdır acaba?

Altınlar sırmalar içinde bir orospu

Urbasının kuyruğu eller üstünde ama ruhu

çamurlar içinde.

Doğrusunu isterseniz, Massachusetts'de yapılmak istenen bir yeniliğe karşı gelenler, Güney'deki yüz bin politikacı değil, buradaki yüz bin tüccar ve tarımcıdır. Bunlar, insanlıktan çok ticaret ve tarımla ilgilidirler; ne pahasına olursa olsun, kölelere de, Meksika'ya da hak tanımak niyetinde değildirler. Ben uzak düşmanlarla değil, uzaktakilerle işbirliği yapan ve onların buyruğuna giren, ülke için-

deki düşmanlarla savaşıyorum. Bunlar olmasa, dışardaki düşmanların hiçbir kötülüğü dokunmazdı. Öteden beri hep, halk çoğunluğu yetişmiş, eğitilmiş değildir, der dururuz. Ne var ki, ilerleme öyle çabuk olmuyor. Azınlık yaratılış bakımından çoğunluktan ne daha akıllıdır, ne daha iyi. Çoğunluğun sizin kadar iyi olması (salt iyilik diye bir şey varmış sanki! Öyle olsaydı, halk yığınlarını mayalardı) pek o kadar önemli de değildir. Binlerce insan var ki, kafaca köleliğe de, savaşa da karşıdırlar, ama yine de bunlara bir son vermek için bir seycik yapmazlar. Kendilerini Washington'ın, Franklin'in çocukları sayarlar ama, yine de elleri ceplerinde oturur, "Ne yapacağımızı bilemiyoruz" der ve hiçbir şey yapmazlar; özgürlük sorununu ticaret sorunundan sonraya bırakır, akşam yemeğinin ardından piyasa fiyatlarını, onun yanında Meksika'dan gelen son haberleri rahat rahat okur, sonra da bunların üstüne herhalde bir güzel uyku çekerler. Peki, namuslu ve yurtsever bir insanın piyasa fiyatı nedir? Buna karar veremezler, üzülrler, kimi zaman da bunu Devlet görevlilerinden öğrenmeye kalırlar; ama ciddi ve etkili hiçbir şey yapmazlar. Üzüntüleri uzun sürmesin diye; başkalarının kötülöklere çare bulmasını iyi niyetle beklerler. Olsa olsa, doğruya haklıya yalnızca şöyle bir oy verir, hafif tertip onu destekler, yanından geçerken de yolun açık olsun derler, o kadar. Bir tek erdemli insana karşı dokuz yüz doksan dokuz erdemli geçinen insan vardır. Ama bir şeye gerçekten sahip olanla anlaşmak, o şeyi geçici olarak elinde bulunduranla anlaşmaktan çok daha kolaydır.

Her türlü oy verme işi bir çeşit kumardır; tıpkı dama ve tavla oyunu gibi, az buçuk ahlaka bulanmış, doğru ve

yanlışla, ahlaksal sorunlarla ilgili bir kumar. Doğallıkla, birtakım bahislere de girilir bu ara. Oy verenlerin özyapısı ortaya sürülmez. Ben doğru bildiğim yolda rasgele veriririm oyumu, ama doğrunun üstün çıkmasıyla candan ilgilenmem. Bu işi çoğunluğa bırakmaya hazırım. Bu bakımdan, çoğunluğun görevi hiçbir zaman geçiştiriciliğin ötesine geçmez. Doğruya oy vermek bile, doğru uğrunda bir şey yapmak değildir. Yalnızca doğrunun üstün gelmesi yolundaki isteğimizi insanlara az buçuk duyurmaktır bu. Akıllı bir insan, doğruyu ne raslantıya bırakır, ne de onun çoğunluk kanalıyla üstün gelmesini ister. İnsan yığınlarının davranışında pek az erdem vardır. Çoğunluk, eninde sonunda, köleliğin ortadan kalkması için oy verirse, köleliğe karşı ilgisiz olduğu ya da kendi oyuyla ortadan kaldırılacak pek az kölelik kaldığı için verir. O zaman da asıl kendisi köle olur. Yalnızca kendi oyuyla özgürlüğünü kanıtlayan kişinin oyu köleliğin ortadan kalkmasını çabuklaştırabilir.

Cumhurbaşkanlığına aday seçmek için Baltimore'da ya da başka bir yerde bir toplantı yapılacağını duydum. Bu toplantıya katılanların çoğu gazete başyazarlarıyla çekirdekten yetişme politikacılarımış. Ama ben şöyle düşünüyorum: Onların vereceği kararın herhangi bağımsız, akıllı ve saygıdeğer bir adam için ne önemi var? Her şeye karşın, bu adamın aklından ve dürüstlüğünden yararlanmayacak mıyız? Birtakım bağımsız kimselerin oylarına güvenmeyecek miyiz? Ülkede toplantılara katılmayan birçok kimse yok mudur? Ama hayır. Görüyorum ki, saygıdeğer dedikleri bir insan hemen görevinden çekiliyor ve ülkesinden umudunu kesiyor. Oysa, asıl ülkenin ondan umudunu

kesmesi gerekmektedir. Bu adam, adayların tek uygunu diye seçilene hemencecik benimsiyor ve böylece demagogların her türlü niyeti için biçilmiş kaftan olduğunu göstermiş oluyor. Onun verdiği oy, parayla satın alınan herhangi ahlaksız bir yabancıнын ya da kiralık bir yerlinin oyundan daha değerli değildir. Ah, nerede o gerçek insan? Komşumun dediği gibi, o boyun eğmez, o beli bükülmez adam. Bizim istatistikler yanlış: Nüfusu olduğundan çok gösteriyor. Bin metre kareye kaç kişi düşüyor bu ülkede dersiniz? Ancak bir iki kişi. Amerika insanların buraya gelip yerleşmeleri için birtakım çekici önlemler almıyor mu? Amerikalı küçülüp küçülüp garip bir adam oldu; sürü olarak yaşayan, düpedüz düşünceden yoksun, kendine olan güvenini yitirmiş bir adam. Sanki sadaka evlerinin iyi durumunda olup olmadığını görmek için gelmiş dünyaya. Geleceğin dulları, yetimleri adına para toplamak için törelere uygun biçimde erkek kılığına girmiş bir adam sanki! Kısaca, kendisini doğru dürüst gömmeye söz veren sigorta şirketine sırtını verip yaşamayı göze alan bir adam!

İnsanın görevi, kendisini herhangi bir haksızlığın, hatta en büyük bir haksızlığın giderilmesine adanmak değildir doğallıkla. İnsanın kendini verebileceği daha başka şeyler de olabilir pekâlâ. Ama hiç olmazsa, sorumluluk yüklenmesin; o şeyi artık hiç düşünmüyorsa, o zaman da desteklemesin onu. Ben kendimi başka işlere, başka düşüncelere adarsam, bunları gerçekleştirirken, ilk önce, bir başkasının sırtına abanmamaya dikkat etmeliyim, hiç olmazsa. onu rahat bırakmalıyım ki, o da kendi düşüncelerini gerçekleştirmeye çalışabilsin. Bakın, ne büyük çelişmelere düşüyorlar. Bizim kasabadan bazı kimselerin “Başkaldı-

ran köleleri bastırma ya da Meksika üzerine yürüme buyruğu versinler hele, bak gider miyim, o zaman görürsün” dediklerini duymuşumdur. Ama bu aynı insanlar Devlet’e doğrudan doğruya bağlılıklarıyla, ya da, hiç değilse, dolaylı olarak verdikleri parayla kendi yerlerine başkalarını görevlendiriyorlar. Haksız bir savaşa katılmak istemeyen askeri kimler alkışlıyor bilir misiniz? Savaş yapan haksız bir hükümeti destekleyenler; davranışlarını da, yetkelerini de hesaba katmadığı, hiçe saydığı kimseler. Sanki Devlet hem günah işlerken kendisini cezalandıracak adamı parayla tutacak kadar pişman, hem de pişmanlığı bir an için olsun, günah işlemeyecek kadar duymuş değil. Böylece, düzen ve yönetim adı altında, eninde sonunda, kendi alçaklıklarımızı desteklemek ve yüceltmek için elimizden geleni yapmak zorunda kalıyoruz. Günah işlemenin o ilk utançından sonra kaygısızlığı gelir; önce ahlaksızlıkken sonra ahlak dışı oluverir ve kurduğumuz bu yaşam için pek de gereksiz bir şey sayılmaz olur.

En geniş ve en yaygın yanılğı, desteklenmek için en çıkarsız erdeme gereksinim duyar. Genel olarak, yurtseverlik erdemine karşı yöneltlen hafif yergi, daha çok soylu kişilere yöneltilebilir. Bir hükümetin özyapısını ve önlemlerini beğenmedikleri halde ona bağlılık gösteren ve onu destekleyenler, hiç kuşkunuz olmasın, hükümetin en bilinçli dayanakları ve çoğu zaman da yeniliklere en çok engel olan kimselerdir. Kimileri Devlet’e başvurup Birliği (Federasyonu) dağıtmasını ve cumhurbaşkanının isteklerine kulak asmasını istiyorlar. Peki, bu adamlar niçin Devlet’le kendi aralarındaki birliği bozmazlar ve Devlet hazinesine kendi vergi paylarını vermekten kaçınmazlar?

Devlet Birliğe karşı ne durumdaysa, kendileri de Devlet'e karşı o durumda değiller mi? Devlet'i Birliğe karşı gelmekten alıkoyan nedenlerle, onları Devlet'e karşı gelmekten alıkoyanlar aynı değil mi?

Bir insan salt düşünceyle yetinsin ve onun keyfini sürsün, olacak şey mi? Kendisi de haksızlığa uğradığına inanıyorsa, bu düşüncenin keyfini sürebilir mi? Komşunuz sizden borç adı altında bir dolar sızdırsa, ne aldatıldığını zı bilmekle ya da “Beni dolandırdı” demekle yetinip kalırsınız, ne de size olan borcunu ödemesi için yalvarıp yakarmakla. Paranızı geri almak için hemen harekete geçer, bir daha da aldatılmamaya bakarsınız. İlkeden, hakkı kavrama ve yerine getirme ilkesinden yola çıkan davranış, durumları ve ilişkileri değiştirir. Bu davranış, özünde devrimci bir davranıştır ve bütün bütün geçmişte olana bağlı değildir; yalnızca devletlerle kiliseleri birbirinden ayırmakla kalmaz, aileleri, hatta insan tekini bile (şeytansı ve tanrısal yalanlarını birbirinden ayırarak) ikiye böler.

Haksız bir takım yasalar vardır. Onlara boyun eğmekle yetinelim mi ya da onları değiştirmeye çalışalım, değişinceye kadar da boyun eğelim mi; yoksa hiç beklemeden çiğneyelim mi onları? İnsanlar, böylesi bir yönetim altında, genel olarak, şöyle düşünüyor ve şöyle diyorlar; “Çoğunluğu, yasaların değişmesi gerektiğine inandırıcaya kadar bekleyelim.” Yasaya karşı gelirsek deva derdin kendisinden daha beter olur diye düşünüyorlar. Oysa, devanın dertten beter olmasında suç hükümetin kendisindedir. Çünkü, devayı beter yapan kendisidir. Hükümet niçin daha önceden davranıp yenilik yapmıyor? Niçin kendi akıllı azınlığını sevmiyor. Daha hiçbir yanı incinmeden niçin ağla-

yıp sızlanıyor ve boyuna diretiyor? Niçin yanılğılarını göstersinler diye yurttaşları tetikte durmaya ve daha iyi davranmaya zorlamıyor? Niçin hep İsa'yı çarmıha geriyor, Copernicus'u, L  ther'i aforoz ediyor, Washington'la Franklin'i başkaldıran insanlar diye gösteriyor?

Anlaşılan, hükümet kendi gücünü, bile bile, düpedüz hiçe saymak gibi bir su   işlenebileceğini aklından geçirmemiştir. Ge  irseydi, bu suça uygun, onunla orantılı kesin bir ceza koyardı. Malı m  lk   olmayan bir insan yalnızca bir kez bile Devlet için dokuz şilin (vergi) sağlayamazsa, benim bildiğim hiçbir yasanın sınırlamadığı bir süre hapse atılır. Bu süre, onu hapse atanların keyfine kalmıştır yalnızca. Ama bu aynı adam Devlet'ten doksan kez dokuz şilin   alacak olursa, çok geçmez,   zg  r bırakılır.

Eğer haksızlık hükümet makinesinin zorunlu sürtünmesinden ayrılmaz bir şeyse, varısın olsun. Zamanla p  r  z   m  r  z   kalmaz belki; ama makine kesinlikle aşınır gider. Eğer haksızlığın, (salt kendisi için) makarası, yayı, ipi ya da vinci varsa, o zaman, devanın dertten daha beter olup olmayacağını düşünebilirsiniz belki; ama eğer bu, sizin bir başkasına yapılan haksızlığa araç olmanızı isteyecek yapıdaysa, o zaman da, yasayı çiğneyin, derim size. Yaşamınız makineyi durduracak bir karşı sürtünme olsun. Benim dikkat etmem gereken şey, hiç değilse, k  t  lediğim bir haksızlığa araç olmamaya bakmaktır.

K  t  l  ğ   önlemek için Devlet'in gösterdiği yolları benimsemeye gelince, bunları pek bilemiyorum. Çünkü, bunları öğrenmek için zaman ister. İnsanın   mr  yse çok kısa. Oysa yapacak başka işlerim var benim. Yalnızca iyi, içinde yaşanılır bir yer yapmak için değil, iyi kötü yaşa-

mak için geldim bu dünyaya. Bir insan her şeyi değil, bazı şeyleri yapmak zorundadır. Her şeyi yapamayacağı için de, bazı şeyleri yanlış yapması gerekmez. Validen ya da Yasama Kurulu'ndan yana sızlanmak benim işim olmadığı gibi, benden yana sızlanmak da onların işi değildir. Benim dileklerime kulak asmayacak olurlarsa, ne yapabilirim o zaman? Bu durumda Devlet hiçbir yol göstermiyor: Asıl kötülük Anayasasından geliyor da ondan. Bu söylediklerim sert, kesin gelirse de, insan ancak layık olana karşı iyi davranır, saygı gösterir. Böylece, her türlü değişiklik iyiye yöneliktir, tıpkı insan bedenini sarsan doğum ve ölüm gibi.

Hiç duraksamadan söyleyeyim: Köleliği kaldırmak istiyoruz diye ortaya çıkanlar, ("abolitioniste"ler) bugünden tezi yok, Massachusetts hükümetini, gerek malları, gerek canlarıyla desteklemekten vazgeçsinler, hak yerini bulsun diye de bir kişilik çoğunluk elde edecek kadar beklemesinler. Tanrı onlardan yanaysa eğer, bir başka çoğunluğu beklemeksizin bu kadarı da yeter hence. Kaldı ki, komşusundan daha haklı olan herhangi bir kimse, bir kişilik çoğunluğa çoktan varmış demektir.

Şu Amerikan hükümetiyle ya da temsilcisi olan Devlet hükümetiyle doğrudan doğruya, yılda yalnızca bir defacık, karşılaşırım. Benim durumumdaki bir insanın onunla ister istemez, biricik karşılaşma yoludur bu. O zaman açıkça beni tanıdığını söyler. Bu karşılaşmada ona karşı davranmanın en basit, en etkili ve bugünkü koşullar altında en gerekli yolu, kendisinden pek hoşnut olmadığınızı belirtmenin en güzel biçimi, yok saymaktır onu. Benim alışverişim, terbiyeli komşum vergi memuruyla, yani gerçek bir

insanlardır -çünkü, ben kâğıt parçalarıyla değil, gerçek insanlarla çekişmekteyim- ve bu adam kendi isteğiyle hükümetin memuru olmuştur. Bu adam, saygı duyduğu komşusuna, yani bana bir komşu, iyi niyetli bir insan gözüyle mi bakacak, yoksa beni kafadan sakat, dirlik düzenlik düşmanı bir kimse mi sayacak; bütün bunlara karar vermez, davranışına uyan daha sert, daha kırıcı bir düşünceye, bir söze başvurmaksızın aramızdaki komşuluk engelini nasıl aşacağını kestirip atmazsa, hükümetin görevlisi ya da bir insan olarak ne durumda olduğunu, ne yaptığını bilebilir mi?

Ben şunu bilir şunu söylerim: Adlarını verebileceğim yüz kişi, on kişi, yalnızca on namuslu insan, evet, hatta bir tek NAMUSLU insan bu bizim Massachusetts Devlet'i'nde köle kullanmaktan vazgeçip bu yoldaki işbirliğinden düpedüz kaçınsa ve dolayısıyla hapse atılsaydı, Amerika'da köleliğin köküne çoktan kibrit suyu dökülmüş olurdu. Çünkü atılan ilk adım ne denli küçük olursa olsun, bir iş bir kez iyi yapıldı mı, dünya durdukça yapılmış demektir. Ama bizler bu konuda çene yarıştırmaktan hoşlanıyoruz: Bizim yapacağımız bundan öteye geçmez, diyoruz. Reform kendi hizmetinde bir sürü gazete kullanıyor da bir tek insan kullanmıyor. Günlerini Danışma Kurulu'nda insan hakları sorununun çözümüne harcayan saygıdeğer komşum Devlet temsilcisi, Carolina tutukevine atılmaktan korkacak yerde Massachusetts tutuklusunu (yani kölelere karşı kötü davranmaktan başka aralarında anlaşmazlık konusu olmadığını görmesine karşın köleliğin bütün günahını kardeş Devlet'e yüklemeye çalışan bu Devlet'in mahpusu) ile bir hücrede otursaydı, o zaman, Yasama Kurulu bu soru-

nu bir dahaki kış ele almazlık edemezdi.

İnsanı haksız yere hapse atan bir yönetim altında dü-rüst bir insanın asıl yeri tutukevidir. Bugün Massachu-setts'in özgür ve az yılgın insanlarına sağladığı en uygun ve biricik yer tutukevidir. Böylece, Devlet bu insanları ken-di içinden atmış olur ki, onlar zaten ilkeleri dolayısıyla ken-dilerini çoktan saf dışı etmişlerdir. Kaçak köle, kefaletle salıverilen Meksikalı tutsak ve soyuna yapılan haksızlık-ları dile getirmeye gelen kızılderili, bu insanları tutukevin-de bulacaktır. Bu ayrı, ama daha özgür ve daha onurlu yer-de, Devlet'in kendisinden yana olmayanları, kendisine kar-şı olanları içeri tıktığı bir köle-Devlet'te özgür insanın onur-la oturabileceği bu biricik evde bulacaktır. Burada bu in-sanların etkisiz kaldığını, seslerinin Devlet'i artık etkile-medğini, bu duvarlar arasında Devlet'in düşmanı olmak-tan çıktıklarını sananlar, doğrunun eğriden ne denli güçlü olduğunu, haksızlığı az buçuk tatmış insanın haksızlığa karşı çok daha büyük bir güç ve etkiyle savaşılabileceğini bilmiyorlar demektir. Oyunuzu, bütün oyunuzu verin, bir kâğıt parçasını değil, etkinizi atın oy sandığına. Bir azın-lık çoğunluğa uyduğu sürece güçsüzdür; azınlık bile de-ğildir. Ama bütün ağırlığıyla directti mi, işte o zaman önü-ne geçilmez bir güç olur. Ya bütün dürüst insanları tutuke-vinde tutmak ya da savaşa ve köleliğe paydos etmek ara-sında bir seçme yapmak gerekirse, Devlet bunlardan han-gisini seçeceği konusunda hiç duraksamaz. Bu yıl bin ki-şi vergi ödemezse, zorbaca ve kanlı bir davranış olmaz bu; ama öderse olur ve Devlet'in zor kullanmasına, günahsız kanı dökmesine yol açabilir. Bu, gerçekte, savaşız bir ayaklanmanın -eğer böyle bir ayaklanma olabilirse- tanı-

mıdır. Vergi memuru ya da herhangi bir kamu görevlisi bana “Ama ben ne yapabilirim?” diye sorsa -nitekim sordu da- ona şu karşılığı veririm: “Gerçekten bir şey yapmak istiyorsanız eğer, görevinizden çekilin! Bir Devlet'in uyruğu onunla ilişkisini keser, görevlisi de işinden çekilirse, o zaman, devrim yapılmış demektir, ama isterse kan gövdeyi götürsün. İnsanın vicdanı zedelendi mi, kan gövdeyi götürmüş olmaz mı bir bakıma? Bu vicdan yarısından insanın asıl insanlığı ve ölmezliği akıp gider, sonsuz bir ölüme akar kanı. Bu kan akıyor şimdi.

Suçlunun malına mülküne Devlet el koyacağı yerde, hapse atıyor onu. Oysa bunları ikisi de aynı kapıya çıkar. Çünkü, katıksız hak peşinde koşan, dolayısıyla, çürümüş bir Devlet için en tehlikeli olan kimseler, genellikle, mal mülk yığmaya pek vakit harcamamış kimselerdir. Böylelerine Devlet'in pek hizmeti geçmez. Onun için azıcık bir vergi gözlerinde büyür, hele özel bir işte kol gücüyle yaşamlarını kazanıyorlarsa. Eğer para kullanmadan yaşayan biri olsaydı, Devlet ondan para isteyeyim mi istemeyeyim mi diye düşünürdü. Varlıklı kişiye gelince, o her zaman için, (şunu bunu incitmek istiyorum sanmayın) onu varlıklı kılan kuruma satmıştır kendini. Dobra dobra söylemek gerekirse diyebiliriz ki, para arttıkça erdem azalır. Çünkü para bir insanın kendisiyle amaçları arasına girer, ona bu amaçları sağlar. Bu amaçları elde etmek için de büyük bir erdeme gereksinim yoktur kuşkusuz. Para, zenginin karışılık vermek zorunda kalabileceği birçok soruyu yüzüstü bıraktırır, beri yandan ortaya tek bir sorun atar: Bu, güç olmasına güç, ama gereksiz bir sorundur: Nasıl harcamalı sorunu. Böylece zengin için ahlak sorunu diye bir şey kal-

maz. “Araç” dedikleri şey arttıkça, yaşama olanakları azalır. Bir insanın zengin olduğu zaman kendi kültürü için yapabileceği en iyi şey, yoksulken tasarladıklarını gerçekleştirmeye çalışmasıdır. İsa Herodiyalılara içinde bulundukları koşullara uygun bir karşılık verir. “Bana haraç ödediğiniz akçayı gösterin!” der. Birisi cebinden bir akça çıkarır. İsa da: “Üzerinde Sezar’ın resmi olan ve onun geçerli kıldığı akçayı kullanıyorsanız, yani Devlet’in adamıysanız, Sezar’ın sağladığı nimetlerden de yararlanıyorsanız, o zaman, Sezar isteyince kendi akçalarından birazını geriye verin ona. Sezar’inkini Sezar’a, Tanrı’ninkini de Tanrıya verin!” deyip neyin Sezar’ın, neyin Tanrı’nın olduğunu aydınlatmadan bırakır onları. Öğrenmek istemiyorlardı çünkü.

En özgür komşularıyla konuşunca görüyorum ki, sorunun büyüklüğü ve ciddiliği üzerinde ne söylerlerse söylerler ve halkın rahatına ne denli saygıları olursa olsun, işin sonu, kısaca, şuna varıyor: Bugünkü hükümetin kanadı altından çıkmayı göze alamıyorlar; ona boyun eğmemenin sonuçlarından, mallarının, ailelerinin başına geleceklerden korkuyorlar. Bana gelince, ben Devlet’in koruyuculuğuna bel bağlamayı aklımdan geçirmem. Ama bana vergi kâğıdını uzattığı zaman, gücünü yok sayarsam, çok geçmez, malımı mülkümü elimden alıp çarçur eder, böylece hem benim hem çocuklarımla rahatını kaçıır, gün yüzü göstermez bize. Buysa altından kalkılır şey değildir. Bir insanın namusuyla yaşamasını, aynı zamanda rahat etmesini olanaksızlaştırır bu. Bu yüzden, mal mülk edinmeye de pek değmez artık. Çünkü, nasıl olsa, günün birinde hepsi elinizden çıkacaktır. Onun için siz de bir yerleri kirayla tutar ya da düpedüz işgal edersiniz, az buçuk bir şey ekip biçer

ve çarçabuk yersiniz. Pılınız pırtınız bohçada; her an gitmeye hazır, kendi yağınızla kavrulur, yalnızca kendinize güvenir ve çok iş tutmazsınız. Bir insan, her bakımdan Türk hükümetinin iyi bir uyruğu olmak koşuluyla, Türkiye'de bile zengin olabilir. Konfüçyüs şöyle der: "Bir Devlet aklın ilkelerine göre yönetiliyorsa, düşkünlük ve yoksulluk yüz karasıdır. Bir Devlet aklın ilkeleriyle yönetilmiyorsa, o zaman da, zenginlik ve şan şeref utanç verici şeylerdir." Hayır: Massachusetts'in koruyucu elinin özgürlüğünün tehlikeye düştüğü uzak bir güney limanına kadar uzanmasına gereksinim duyuncaya ya da kendi yurdunda kimseleri rahatsız etmeden yalnızca bir mülk edinmeye kalkıncaya kadar, Massachusetts'le bağımı koparmayı, malım mülküm üzerindeki hakkını hiçe saymayı göze alabilirim. Devlet'e boyun eğmeme yüzünden cezaya çarptılmak, ona boyun eğmekten daha az pahalıya oturur bana her bakımdan. Bu durumda daha az değerli bulurum kendimi.

Birkaç yıl oluyor, Devlet kilise adına karşıma çıktı ve dinsel konuşmalarını babamın hiç kaçırmadığı, benimseme semtine bile uğramadığım bir papaza yardım olarak birkaç kuruş ödememi istedi. "Ver bakalım!" dedi. "Vermeceğim," dedim. Ama, ne yazık ki, bir başkasının bu parayı vereceği tuttu. Neden bir öğretmen bir papaza yardım etmek için vergilendirilir de, bir papaz bir öğretmene yardım için vergilendirilmez, anlamadım. Devlet'in resim öğretmeni değildim, bağışlarla geçiniyordum. Niçin liseler de birer vergi kâğıdı uzatmazlar ve Devlet niçin kilisenin istekleri gibi onlarınkini de desteklemez?

Bununla birlikte, ilgili memurun isteği üzerine, aşağı yukarı şunları yazıp verdim: "Ey ahali, işbu yazımdan öğ-

renin ki, ben yani Henry Thoreau, katılmadığım hiçbir ortaklığın, derneğin üyesi sayılmak istemiyorum.” Bu yazıyı belediye yazmanına verdim. Şimdi ondadır. Kilisenin bir üyesi sayılmak istemediğimi böylece öğrenen Devlet, o gün bugün bir daha böyle bir istekte bulunmadı; ancak daha önceki düşüncelerine de bağlı kalacağını ileri sürmekten geri kalmadı. Adlarını bilmiş olsaydım, hiçbir zaman üyesi olmadığım bütün derneklerden bir bir ayrılırdım. Ama, bu derneklerin tam çizelgesini nerde bulurum bilmiyorum.

Tam altı ay baş vergisini ödemedim. Bu yüzden, bir gececik hapse atıldılar beni. Tutukevinin sağlam, iki üç ayak yüksekliğindeki o taş duvarlarını, bir ayak kalınlığındaki demirli tahta kapıyı, ışığı süzen o demir parmaklıkları uzun uzun seyrederken, bana yalnızca kan et kemik yığınının yapılmış bir yaratık gibi davranan bu kurumun aptallığına şaşmaktan alamadım kendimi. Sonunda, yapabileceği en iyi şeyin beni tutukevine tıkmak olduğuna aklı yatmış ve benden herhangi bir yolda yararlanamayacağına aklı kesmiş olmalı diye düşündüm kendi kendime. Anladım ki, benimle kentlilerim arasında bir taş duvar varsa da, hiçbir şeydi bu; benim gibi özgür oluncaya kadar tırmanılması ya da delip geçilmesi gereken çok daha güç bir duvar vardı asıl. Bir an olsun tutukevindeymişim gibi gelmedi bana ve duvarlar boşuna harcanmış bir sürü taş ve harç yığını gibi göründü gözüme. Bana ne türlü davranmaları gerektiğini bas-bayağı bilemiyorlardı. Beni yıldırmaq istedikleri zaman da, benimle ilgilenmeye kalktıkları zaman da yanlış yapıyorlardı. Öyle sanıyorlardı ki, benim aklım fikrim duvarların ötesinde olmaktı. Düşüncelerime kapılarını ne büyük özenle kapamaya çalıştıklarını gördükçe, gülmekten alamıyor-

dum kendimi. Düşüncelerim hiçbir engel tanımadan duvarın ötesinde de peşlerini bırakmıyordu. Asıl tehlikeli olan şeyler de düşüncelerimdi. Bana ulaşamadıkları için bedence işkence yapmaya karar verdiler, tıpkı diş biledikleri kimseye bir şey yapamayınca öfkelerini köpeğinden alan çocuklar gibi. Sonunda anladım ki, Devlet dediğimiz budalanın biriydi, gümüş kaşıklarının çalınmasından korkan o yalnız kadın gibi korkaktı ve dostlarını düşmanlarından ayırt etmesini bilmiyordu. Ona karşı bütün saygımı yitirdim. Acıdım ona.

Tutukevinde gece benim için oldukça yeni ve ilginçti. Ben içeri girdiğimde, gömlek kolları sıvalı tutuklular kapı aralığında şakalaşıyor, akşam havası alıyorlardı. Ama gardiyan: "Hadi bakalım çocuklar, içeri, vakit geldi!" der demez dağıldılar. Boş hücrelerine giderlerken ayak sesleri kulaklarımda çınladı. Hücre arkadaşımı bana: "Yaman bir adam" diye tanıttı gardiyan. Kapı kitlenince, arkadaşım şapkamı nereye asacağımı, eşyalarımı nereye koyacağımı gösterdi. Odalar ayda bir beyaza badanalanırmış. Bizim oda, en azından odaların en beyazıydı; yapyalın döşeliydi; belki de kentin en temiz yeriydi. Bizim arkadaş, doğallıkla, nerden geldiğimi, ne yüzden buraya düştüğümü öğrenmek istiyordu. Olup biteni anlattıktan sonra, ben de onun buraya nasıl geldiğini sordum elbet. Çünkü namuslu bir adam olduğumu sanıyordum, dünyanın durumuna bakılırsa, kesinlikle namusluydu da. "Şey," dedi, "bir çiftliğin samanlığını yakmakla suçluyorlar beni, ama yakmış değilim." Sezdiğim kadarıyla, içkili içkili bir samanlığa yatmaya girmiş, orada piposunu tütürmüştü; samanlık da yanıp kül oluvermiş böylece. Onun için "akıllı bir adam", di-

yorlardı. Üç ay kadar önce getirilmiş buraya. Duruşmasının başlamasını bekliyormuş. Galiba bir o kadar daha bekleyecekmiş. Ama, ekmek elden su gölden yaşadığı için hayli uysallaşmış. Hoşnutmuş hem de. Kendine karşı iyi davrandıklarını da sanıyordu ayrıca.

Bir pencerede o duruyordu, birinde ben. Baktım, insan uzun boylu pencerede durdu mu, başlıca işi dışarıyı seyretnmek oluyor. Orada bırakılan dinsel kitapçıkların hepsini çok geçmeden okudum. Daha önceki tutukluların duvarları neresinden delip kaçtuklarını, parmaklığın neresinden testereyle kesildiğini bir bir inceledim ve burada kalan değişik kimselerin öykülerini dinledim. Baktım, burada bile, tutukevinin duvarlarını aşmayan öyküler ve dedikodular vardı. Belki de burası köca kasabada, şiirler yazılan, sonra da sirküler halinde çoğaltılan ama, hiçbir zaman yayımlanmayan tek evdi. Bana upuzun bir şiir çizelgesi gösterdiler. Bunları kaçmaya kalkışıp yakalanan birkaç delikanlı yazmış, sonra da türkü gibi bağıra bağıra okuyup öfkelerini yatıştırmışlar.

Bir daha göremem korkusuyla, hücre arkadaşımından bütün bildiklerini bir bir sorup öğrendim. Sonunda yatağını gösterdi ve lambayı söndürmeyi bana bıraktı.

Burada bir gecelik yatmak bile, uzak bir ülkede, görmeyi aklımdan geçirmediğim bir ülkede dolaşmak gibi bir şeydi. Bu geceye kadar ne alan saatinin vuruşunu duymuştum sanki, ne de köyü saran gecenin seslerini. Çünkü pencerelerimiz açık yatıyorduk. Doğduğum kasabayı ortaçağların ışığı altında görüyor gibiydim sanki. Bizim Concord sanki Rhine ırmağı oluvermişti birden. Şövalyelerin, şato-ların hayalleri gelip geçiyordu gibiydi gözlerimin önünden.

Sokaklarda sanki kasabahıların sesleriydi duyduklarım. Bitişik meyhane mutfağında yapılanları ve konuşulanları, istemeye istemeye görüyor ve duyuyordum. Yepyeni, eşsiz bir deneydi bu benim için. Doğduğum kasabayı daha yakından görüyordum. Düpedüz girmiştim içine. Kurumlarını dâha önce görmemişim hiç. Burası da il merkezi olan bu kente özgü kurumlardandı. Halkın aşağı yukarı ne iş gördüğünü anlamaya başladım.

Sabahleyin kahvaltılarımız, kapı deliğinden içeri sürüldü. Kapı deliğine uyan dörtgen teneke kaplarda kakao, kara ekmek, bir de demir kaşık vardı. Kapkacağı almaya geldikleri zaman, arta kalan ekmeğimi geri verecek kadar saflık gösterdim. Ama arkadaşım seyirtip ekmeği alıverdi ve onu öğle ya da akşam yemeğine alıkoymam gerektiğini söyledi. Biraz sonra kendisi komşu tarlaya saman toplamaya gidecekti. Oraya her gün gider, öğlenden önce de dönmezmiş. Onun için benimle esenleşti.. Beni yine göreceği kuşkuluydu çünkü.

Tutukevinden çıktığım zaman (biri araya girip vergimi ödemişti çünkü) ortalıkta büyük değişiklikler çarpmadı gözüme, hani genç yaşta tutukevine girip de sonradan, saçları ağarmış, eli ayağı tutmaz bir adam olarak çıkan kimsenin gözüne çarpacak türden değişiklikler. Ama, yine de sahnede, yani kentte Devlet'te ve ülkede bir değişiklik çarptı gözüme, tek başına zamanın yapamayacağı kadar büyük bir değişiklik. Gördüm ki, aralarında yaşadığım insanlar iyi komşu ve dost olarak pek güvenilir kimseler değillerdi. Yalnızca iyi gün dostuydular, hak makla ilişkileri yoktu, tıpkı Çinliler, Malayalılar gibi önyargıları, kör inançlarıyla benden apayrı bir soydandılar, insanlara iyi-

lik ederken hiçbir tehlikeyi göze almıyorlardı. Şunu da anladım ki, pek o kadar soylu da değillerdi, hırsızlar onlara karşı nasıl davranıyorsa, onlar da hırsızlara karşı öyle davranıyorlardı. Bir takım dinsel törenlerle, birkaç duayla ve dümdüz ama pek de yararlı olmayan belli bir yol tutmakla ruhlarını kurtaracaklarını sanıyorlardı. Komşularım için bu yargımda biraz sert davranmış olabilirim. Çünkü, öyle sanıyorum ki, bunların çoğu kasabalarında tutukevi gibi bir kurumun bulunduğundan bile habersizdiler.

Eskiden bizim köyde şöyle bir görenek vardı: Borçlarını ödeyemediği için içeri atılan bir zavallı tutukeviden çıkınca, tanıdıkları tutukevi penceresine öykünerek parmaklarını üst üste çaprazlama koyar ve kafese benzeyen bu parmaklar arasından adama bakarak: "Merhaba!" diye selamlarlardı onu. Benim komşular böyle selamlamadılar beni, ama sanki uzun bir geziden dönüyormuşum gibi, önce bana, sonra da birbirlerine baktılar. Onarılan potinlerimi almak için ayakkabıcıya giderken yakalayıp tutukevine tıkmışlardı beni. Ertesi sabah, salıverilince, alışverişimi bıraktığım yerden sürdürdüm, onarılmış potinlerimi ayağıma geçirir geçirmez bir böğürtlen partisine katıldım: Başlarına geçeyim diye sabırsızlıkla bekliyorlardı beni. Çok geçmeden atın koşumları takıldı ve yarım saat sonra, iki mil uzakta, en yüksek tepelerden birinin üzerindeki böğürtlen tarlasının ortasında buldum kendimi. Devlet hiçbir yerden görünmez olmuştu artık.

İşte, "Tutukluluklarım"ın öyküsü bu.

Ben, hiçbir zaman yol vergisini vermezlik etmiş değilim. Ne kadar kötü bir uyruksam, o kadar iyi bir komşu olmak istemişimdir çünkü. Okullara yardım konusuna ge-

lince, kentlilerimi eğitmekte payıma düşeni yapmaktayım. Baş vergisini ödemeyişim, bu vergiyle ilgili herhangi bir şeyden ötürü değil. Ben yalnızca Devlet'e bağlanmak istemiyorum. Niyetim, köşeciğime çekilip ondan düpedüz uzak kalmaktır. Dolarımın nerelere harcandığını araştıracak olsam bile, araştırmam, dert edinmem kendime bunu. Dolarımla bir adam ya da adam öldürmek için bir silah satın alırlarsa (ki bunda doların hiçbir suçu yok), o zaman iş değişir doğallıkla. Ama, Devlet'e olan bağlılığımın ne gibi sonuçlara vardığına gelince, bakın, onu araştırmayı dert edinirim kendime. Aslında ben de, kendime özgü bir yoldan, Devlet'le birlikte savaşa giriyorum girmesine; ama, böyle durumlarda olağan olduğu üzere, elimden geldiğince Devlet'i kullanacağım ve ondan yararlanaacağım.

Benden istenen vergiyi, Devlet'e olan yakınlıkları dolayısıyla ödeyenler, kendi durumlarında ne yapıyorlarsa onu yapmış, daha çok, haksızlığı Devlet'in istediğinden de geniş ölçüde desteklemiş oluyorlar. Vergilendirilen kimseye karşı yersiz bir ilgi yüzünden onu tutukevine girmekten kurtarmak için vergiyi ödüyorlarsa, kendi kişisel duygularıyla halkın yararını ne denli birbirine karıştırdıklarının farkında olmadıkları için ödüyorlardı.

Benim durumum bu işte. Ama insan bu gibi durumlarda ne denli dikkatli olsa yeridir; yoksa ya inadının kötü etkisi altında kaldığı için ya da başkalarının görüşlerine gereğinden çok önem verdiği için yansız olamaz. İnsan yalnızca kendi benliğine ve yaşadığı ana uygun davranmaya bakmalı.

Kimi zaman şöyle düşünürüm: Bu insanların niyetle-

ri iyi ama bilgileri yok. Daha iyisinin nasıl olacağını bil-seler, onu yaparlar. Öyleyse, komşularınızı kendinize kar-şı içlerinden gelmediği biçimde davranmaya zorlayıp ni-çin üzmelî? Ama yine düşünüyorum ki, onların yaptığını yapmaya, onları daha başka, daha büyük sıkıntılara sok-maya hakkımız yok. Kimi zaman da şöyle diyorum kendi kendime: Uyuşuk, kötü niyetten uzak, kişisel duygularına kapılmayan milyonlarca insan sizden vergi olarak yalnız-ca birkaç şilin istese (isteklerini değiştirmek ve geri almak ellerinde olmasa -ki yapıları böyledir), sizin de başka mil-yonlarca insana başvurmanız mümkün olmasa, bu ezici ka-ba gücün karşısına çıkıp niçin tehlikeye atacakmışsınız kendinizi? Soğuğa, açlığa, rüzgâra, dalgalara böylesine inatla karşı koymuyor, buna benzer binlerce zorunluluğa da sessiz sessiz boyun eğiyorsunuz. Başınızı ateşe sok-mazsınız elbet. Ama yukarıda sözünü ettiğim gücü tam an-lamıyla kaba bir güç değil, bir bakıma insan gücü saydı-ğım ve milyonlarca insanla cansız nesneler gibi değil yine milyonlarca insan gibi ilişki kurduğum sürece, öyle sanı-yorum ki, önce bu milyonlarca insandan hemen onların ya-pıcısına, sonra da bu insanlardan yine insanlara başvuru-labilir. Ama eğer, başımı bile bile ateşin içine sokarsam, ateşe ya da ateşi yapana başvuramam. Bu işte kınasam kın-asam yalnızca kendimi kınayabilirim. İnsanları oldukla-rı gibi kabul etmeye ve onlara bu yolda davranmaya (bir bakıma, onların da benim de olmamız gerektiği yolunda-ki isteklerime ve umutlarıma göre değil) hakkım olduğ-u-na kendimi inandırabilsem, o zaman, iyi bir Müslüman ve kaderci gibi her şeyi olduğu gibi kabul etmekle yetinir ve Tanrı böyle istiyor, demeye çalışırdım. Ayrıca, bu güce

karşı koymakla kaba ve doğal bir güce karşı koymak arasında şu ayrılık var: Bu güce daha etkili biçimde karşı koyabilirim, ama Orpheus gibi, kayaların, ağaçların ve hayvanların özünü değiştirmeyi umamam.

Ben ne bir insanla kavga etmek niyetimdeyim, ne de bir ulusla. Kılı kırk yarmak, çok ince ayrımlar yapmak ya da kendimi komşularımdan üstün saymak gibi bir isteğim yok benim. Daha çok, ülkenin yasalarına uymak için adeta bir takım bahaneler bile ararım. Bu yasalara uymaya çoktan razıyım. Bu konuda kendimden kuşkulandırmakta da haklıyım aslında ve her yıl vergi memuru geldi mi, ne yapayım da herkese uyayım diye, merkez ve eyalet hükümetlerinin davranışlarını, durumlarını ve halkın düşüncesini gözden geçirir bulurum kendimi. Bilirim ki, Devlet, çok geçmeden, her şeyimi bu yoldan elimden alabilir, o zaman ben de kentlilerimden daha iyi bir yurttaş olamam. Daha aşağı bir açıdan bakınca, anayasa, bütün yanlışlıklarıyla birlikte çok iyidir. Yasalar ve mahkemeler saygıdeğerdir. Hatta bu Devlet ve bu Amerikan hükümeti bile, çoğu bakımlardan, birçok büyük kimsenin söylediği gibi, hayran kalınacak, eşi bulunmaz şeylerdir. Bundan dolayı minnet duymamız gerekir. Ama, azıcık daha yüksek bir açıdan bakılırsa, bu Devlet ve bu Amerikan hükümeti, tam benim anlattığım gibidirler. Daha da yüksek ve en yüksek açıdan da kim söyleyebilir onların ne olduğunu, üzerlerinde durup düşünmeye değip değmediklerini?

Bununla birlikte, hükümet beni pek ilgilendirmiyor. Üstünde, elimden geldiğince az düşüneceğim. Bir yönetim altında yaşadığım anlar sayılıdır, bu dünyada bile. Bir insan gerek düşüncelerinde, gerek düş gücünde özgür ol-

duğu, aslında yok olan şeyleri uzun zaman varmış gibi gördüğü sürece, akılsız yöneticiler ya da reformcular kesin bir engel çıkaramazlar önüne.

Biliyorum, birçok kimse benden apayrı düşünüyordur; ama, meslekleri gereği, ömürlerini bu ya da buna benzer konulara adanmış kimseler, başkalarının da hoşuna gitmezler, benim de. Devlet adamlarıyla yasacılar, kurumun tümüyle içinde olduklarından, hiçbir zaman açık seçik göremezler onu. Toplumu değiştirmekten söz ederler, ama, onun dışında rahat edecek yerleri yoktur. Oldukça görgülü, iyiyi kötüden ayırt edecek nitelikte olabilirler ve kuşkusuz ince, hatta yararlı bir takım sistemler bulmuş olabilirler; bunun için onları yürekten kutlayalım. Ama bunların zekâları ve yararlılıkları, pek de geniş olmayan birtakım sınırların ötesine geçmez. Dünyanın politika ve geçiştiricilikle yöneltilmediğini unutmak eğilimindedirler. Webster hiçbir zaman yönetimin özüne eremiyor, onun içinde yetkiyle söz edemiyor ondan. Söylediğı şeyler, bugünkü hükümette kökten hiçbir yenilik düşünmeyen yasacılar için birer bilgeliktir; ama düşünürler ve uzun ömürlü yasalar koyan kimseler için, bir defacık olsun, konuya göz atmış sayılmaz. Bu konu üzerine kurduğı temiz ve akıllıca düşünceler, çok geçmeden, aklının çapını ve kavrayışının sınırını artaya çıkaracaktır. Bununla birlikte, çoğu yenilikçilerin sudan savlarına, genel olarak da, politikacıların daha da sudan bilgeliklerine ve parlak sözlerine kıyasla, onunkiler, hemen hemen tek anlaşılır ve mantıklı sözlerdir, ondan yana Tanrı'ya şükürler ederiz. Onlara kıyasla Webster her zaman güçlü, kendine özgü ve her şeyden önce de pratiktir; ama niteliğı, yine de, bilgelik değıl,

önemliliğidir. Hukukçunun doğrusu doğru değil, tutarlı ya da kararlı bir geçiştiriciliktir. Doğru, her zaman, kendi kendisiyle uyumludur ve haksızlıktan başka bir şey olamayan adaleti ortaya çıkarmakla ilgili değildir başlıca. Webster'e anayasanın koruyucusu dense yeridir, nitekim öyle de denmiştir. O, ne vurur, ne saldırır. Savunma durumundadır hep. Bir önder değildir o, insanları arkasından sürüklemeyiz, birilerinin arkasından gider. Onun önderleri "87"nin insanlarıdır (6). "Başlangıçta kurulan düzeni, değişik Devletlerin Birliğe katılmalarına yol açan düzeni bozmak için hiçbir çaba göstermedim ve hiçbir zaman göstermek niyetinde de değilim, hatta bu yoldaki hiçbir çabayı desteklemedim, desteklemeyi de hiçbir zaman düşünmüyorum" diyor. Yine anayasanın kölelik için tanıdığı hak üzerinde düşünüyor ve "İlk anlaşmada yer aldığı için bırakalım kalsın" diyor. Kendine özgü ve keskin zekâyâ ve yetiye karşın herhangi bir olayı politik ilişkilerinden ayırıp, olduğu gibi, aklıyla inceleyemiyor. Örneğin, ona: "Bugün Amerika'da kölelik sorunu insanın ne gibi bir tutumu olmalı?" diye sordunuz diyelim. O, yalnızca kendi adına konuştuğunu ileri sürecek ve: "Köleliğin yer aldığı devletler bu sorunu kendi görüşlerine göre, seçmenlere karşı sorumluluklarını düşünüp mal mülkün, insanlığın, adaletin ve Tanrı'nın genel kurallarına bağlı kalarak çözümleyeceklerdir" demek zorunda kalacaktır. Böylesine bir karşılıktan, toplumsal ödevlerimiz konusunda ne duyulmamış, ne tuhaf görüşler çıkabilir. "İnsanlık duygusuna ya da bir başka nedene dayanarak kurulan öbür dernekleri ne ben destekle-

(6) Amerikan Anayasası'nı kaleme almış olanlar.

mişimdir, ne de onlar benden böyle bir şey istemişlerdir.”

Kutsal kitaptan ve anayasadan daha temiz gerçek kaynakları bilmeyenler, bunlardan daha ötelere çıkamayanlar, çok haklı olarak kutsal kitaba ve anayasaya bağlı kalıp bu kaynakların sularını saygı ve alçakgönülle içiyorlar. Ama bu suların hangi göle ya da havuza nereden aktığını görebilenler, kaynağın topraktan ilk fişkırdığı yere doğru bütün güçleriyle yolculuklarını sürdürüyorlardı.

Yaşama alanında üstün zekâlı bir kimse çıkmadı henüz Amerika'da. Dünya tarihinde binde bir çıkar böylele-ri zaten. Söz ustaları, politikacılara gelince, binlercesi var. Ama günün bunca belalı sorununu çözümlayebilecek olan kimse ağzını açıp konuşmuş değil henüz. Bizler söz ustalığını kendisi için seviyoruz, yoksa dile getireceği herhan-gi bir doğru için değil. Bizim yasacılarımız, serbest tica-retin, özgürlüğün, birliğin ve doğruluğun bir ulus için ne değer taşıdığını öğrenmiş değiller henüz; vergi, para işle-ri, ticaret, endüstri ve tarımla ilgili oldukça basit sorunla-rı kavrayacak zekâ ve yetiden yoksunlar. Eğer zamana uy-gun görgü ve halkın gerçek yakınmalarıyla düzelmeyen yö-netimimiz için Kongre'de yalnızca yasacılarımızın laftan öteye geçmeyen bilgilerine kalmış olsaydık, Amerika da-ha uzun süre uluslararasındaki yerini tutamazdı. Her ne ka-dar söylemeye hakkım yoksa da kutsal kitap yazılalı tam 1800 yıl oluyor, ama yasama bilimi üzerine onun saçtığı ışıktan yeterince yararlanabilecek bilgeliği ve uygulama-cılık yetisi olan bir yasacıyı zor bulursunuz.

Hükümet gücü, benim bile boyun eğmeye hazır oldu-ğum (çünkü, benden daha iyi bilen ve yapabilenlere, hat-ta, bir çok şeyi benden daha iyi bilmeyen ve yapamayan-

lara da seve seve uymak isterim) bir hükümet gücü, yine de temiz olmayan bir güçtür, tam anlamıyla haklı olabilmesi için, yönetilenlerin onayını ve oyunu alması gerekir. Aslında, kendim ve malım üstüne ona tanıdığım dışında, hiçbir hakkı olamaz. Mutlak bir krallıktan sınırlı bir krallığa doğru gelişme, sınırlı bir krallıktan demokrasiye geçme, insan tekine karşı gerçek bir saygıya doğru ilerlemektir. Çin filozofu bile, insan tekini imparatorluğun temeli sayacak kadar bilgeydi. Demokrasi, bildiğimiz durumuyla, yönetim işlerinde mümkün olabilen en son gelişme midir acaba? İnsanın haklarını tanımaya ve düzenlemeye doğru daha başka ileri adımlar atılamaz mı? Devlet, bütün gücünün ve yetkesinin kaynağı olan insan tekini daha yüce ve daha bağımsız bir güç olarak kabul etmedikçe ve ona bu yolda davranmadıkça, gerçekten özgür ve aydın bir devlet hiçbir zaman olmayacaktır. Kendi kendime şöyle bir devlet düşünürüm: Öyle bir devlet ki, bütün insanlara karşı doğru olmayı göze alabilsin; her insana bir komşu gibi saygı göstersin; hatta, uzağında yaşayan, kendisiyle kaynaşmayan, kendisinin de benimsemediği bir avuç insanın varlığını, kendi rahatıyla bağdaşmaz saymasın; öyle bir devlet ki, bu tür mevyeler yetiştiren ve olgunlaşır olgunlaşmaz düşmelerine göz yuman, daha olgun ve daha şanlı bir devlete yol açsın. Benim de düşündüğüm, ama hiçbir yerlerde raslamadığım bir devlettir bu.

SEÇME PARÇALAR

Bir insanı, haksızlık yaptığına inandırmak istiyorsan, sen kendin haklı davran. Ama onu inandırmaya çalışma. İnsanlar gördüklerine inanırlar. Bırak görsünler.

*

Gereğinden çok ahlaklı olma. Yaşamda pek çok şeyden yoksun bırakırsın kendini. Ahlakın da üstünde olsun gözün. Yalnızca iyi olmaya değil, bir işe yaramaya bak.

*

Çalışkan olmak elvermez - karıncalar da çalışkandır. Ne için çalışıyorsun, amacın ne, onu söyle!

*

Herkes için yalnızca bir tür besinlik yoktur. İşlettiğiniz yetilerinizi beslemelisiniz ve besleyeceksiniz. Bedence yorulan işçi, kafaca yorulan bilginin istediği yiyeceği istemez. İnsanlar, hayvanlar gibi, çılgıncasına çalışmamalıdır. Ama, insanın hem bedeni hem kafası işlemeli, elinden geldiği ya da olabildiği kadar hem çalışmalı hem dinlenmeli; o zaman, çalışma öyle bir duruma gelir ki, beden acıkınca kafa da acıkır ve aynı besin ikisine de yeter. Yoksa, fazla çalışan bedenin yitirdiği enerjiyi yerine koyan be-

sin, çalışmayan kafayı baskısı altına alır, yozlaşan bilgin de bütün besinleri bayağı, köle gibi çalışanların yaşamını normal görmeye başlar.

*

İnsan ekmeğini alnının teriyle kazanır, burası doğru; ama alnının ardındaki kafasının teriyle de kazanmalı ekmeğini. Bedeni ancak beden besleyebilir. Ben yaşamımda pek az ekmek tattım. Tattıklarım da çoğu zaman hayvan yemi, posa gibi şeylerdi. Kafayla yüreği besleyen ekmeğe gelince, hemen hiç tatmadım. Zenginlerin sofralarında bile bir tanecik olsun bulamazsınız ondan.

*

Ekmeğimizin ekşimiş, sindirilmesi güç olması gerekmez. Doğa akıl için neyse, beden için de o. Düşlem gücümüzü beslediği gibi bedenimizi de besler. Çünkü, ne dediğini bilir ve dediğini yapmaya hazırdır. Doğa, yalnızca ozanın gözünde güzel değildir. Yalnızca gökkuşağı, güneşin batışı güzel değil, insanın karnını doyurması, sırtına bir şey giymesi, bir dam altında oturması, doğru dürüst ısınması da güzeldir. Bunlar da insanı esinleyebilir. İnsanın yaşamından atılamayacak hiçbir kaba ve iğrenç şey yoktur. Ömrümüz boyunca, düşlem gücümüzün bulup çıkardığı bütün kusurları da düzeltmeye çalışmalıyız. Gökler ne kadar derinse, bizim özlemlerimiz de o kadar yüksektir. Bir ağaç ne kadar boy atmayı özlerse, kendine o kadar yüksek bir atmosfer bulur. Her insan, hemen hemen karşı konmaz bir güce kafa tutmalıdır.

*

İnsan olmayı göze alabilen bir adam nasıl güçsüz olur? En körpe bitki bile en sert toprağı ve kaya çatlaklarını zor-

layıp boy atar. Ama bir insana gelince, hiçbir maddesel güç duramaz karşısında onun. Ciddi bir insan, ne büyük bir kama, ne korkunç bir tokmak, ne yaman bir gülledir! Karşısında durabilene aşk olsun!

*

Bir insanın iyi ya da kötü olması önemlidir. Yaşamı, doğru ya da eğri olabildiği gibi, bir yüzkarası ya da bir onur olabilir onun için. İyi insan kendini kurar, kötü insansa yıkar.

*

Her ne yaparsak yapalım, inançla yapalım (eğer çekingensek, o zaman da, çekingen davranalım), daha fazla ışık beklemeksizin, gerektiği kadarıyla yetinelim.

*

Eğer bir insan tutacağı yol konusunda duraksamalar içindeyse, olduğu yerde kalsın, kımıldamasın. Bırakın, kuşkularına saygı göstere. Çünkü, kuşkuvarlarda da tanrısal yanlar olabilir. İnançımızın az olması hayıflanılacak bir şey değildir, ama asıl hayıflanılacak yanımız, hiçbir şeye bağılı olmamamızdır. İnanç bir şeye bağıllıkla kazanılır.

*

Çoğu insan, bir bakıma özgür olan bu ülkede bile, salt bilgisizlik ve yanılgılar yüzünden, bir takım ıvır zıvır, bayağı günlük işlerle boşuna uğraşıp duruyor, yaşamın en güzel meyvelerini toplayamaz duruma geliyor. Parmakları, çalışa çalışa bu meyveleri koparamayacak kadar beceriksizleşiyor. Bugünün çalışan insanı, günlük yaşayışında gerçek bütünlüğünü kazanıp elde tutmaya vakit bulamıyor; insanlarla insanca bağlar kurup sürdürmeyi göze alamıyor, onun için de, emeği piyasada değerini yitiriyor. Hiçbir şe-

ye verecek vakti yok. Çünkü, bütün vaktini makine gibi çalışıp makineleşmek yolunda harcayabiliyor ancak. Dağarcığındaki az buçuk bilgisini kullanmak zorunda olduğuna göre, gelişmesi için giderilmesi gereken şeyi, yani bilgisizliğini nasıl anımsasın? Üstüne bir takım yargılar yürütmeyen önce, boş zamanlar sağlayalım ona, bedavadan giydirip kuşatalım ve yürekten ağırlayalım onu. Yapımızın en güzel yanlarını özenle ele alarak uzun ömürlü kılabiliriz, tıpkı meyveye duran çiçekler gibi. Ama, biz ne kendimize, ne de başkasına karşı böylesine bir sevgiyle davranmıyoruz.

*

Gerçek bir yaşam sürmeye kalkmak, tıpkı uzak bir yolculuğa çıkmak, dört bir yanımızı, git gide yeni sahneler, yeni insanlarla çevrili görmektir. Eski günlerimden kopmadığım sürece, gerçek anlamda yeni ve daha iyi bir yaşam sürmediğimi bilirim. Dış görünüş, iç yaşamımızın dışıdır yalnızca. Giysiler insanların içini gizlemez, dışa vurur. İnsanlar kendilerinin gerçek giysileridir.

*

Her türlü değişme, üzerinde düşünülmesi gereken, her an olagelen bir mucizedir. Konfüçyüs şöyle der: “Bildiğimizi bildiğimizin, bilmediğimizi de bilmediğimizin ayırımında olmak, gerçek bilginin ta kendisidir.” Bir insan düşlemindeki aklına uygulayabildi mi, o zaman, herkes yaşamını bu temel üzerine kurabilir ergeç.

*

Geçen gün bir gemiyle birlikte suya gömülenlerin birkaçı paranın ağır bir nesne olduğunu anlayıvermişler birden. Paranın ağırlığıyla övünen insanı düşünün. Sanki in-

sanı pek çok zenginleştirmiş böylesine para! Okyanusun ortasında, sırtında bir çuval altın, çırpınıp duran bir insan son soluğunda: “Ben yüz bin dolarlık adamım” diye bağırabilirmiş sanki! Ben insanların karada da boşu boşuna, hem de daha da umutsuzcasına çırpındıklarını görüyorum. Birinci durumda insanlar boğulmaktansa çuvalı suya bırakıyorlar; ikincide ise bırakmıyor, tutuyorlar onu, sonra da batıyorlar onunla birlikte, hem de şaşmamacasına.

*

Hintliler dünyanın bir fil, filin bir kaplumbağa, kaplumbağanın da bir yılan sırtında durduğunu sanırlarmış. Her ne kadar önemli bir raslantı değilse de, şunu söylemek yerinde olacak. Son zamanlarda Asya'da bir kaplumbağa fosili bulmuşlar, mübarek sırtında bir fil taşıyacak kadar büyükmüş. Doğrusunu isterseniz, zaman ve gelişme düzeyini aşan bu korkunç düşler hoşuma gitmiyor da değil. Bunlar aklın en yüce oyalanmalarıdır. Keklik nohuttan hoşlanır ama, kendisiyle birlikte tencereye atılan nohutlardan değil.

*

Törelerimiz ermişlerle sıkı ilişkiler yüzünden bozulmuşlardır. Peygamberler insanın umutlarını güçlendirecek yerde, korkularını yatıştırmışlardır daha çok. Başlı başına bir nimet olan yaşamın yalın ve içten bir övgüyle karşılandığına pek raslayamazsınız. Başkalarının sağlığı ve başarısı, benden uzak olsalar da, ferahlık verir içime. Hastalık ve başarısızlık, ne denli olağan gelse, yine de üzer beni. Onun için, insanlığı ilkel bir takım yollardan diriltmek istersek, önce doğa kadar yalın ve iyi olalım, alnımızın üstündeki bulutları dağıtalım ve iliklerimize kadar yaşam sokalım...

PAUL LAFARGUE

TEMBELLİK HAKKI

BAŞSÖZ YERİNE

Tembellik Hakkı, kapitalist düzenin kıyasıya eleştirisi, devrimci yazının başyapıtı, sosyalizmin klasiği niteliğiyle, Komünist Manifesto'dan sonra, tüm Avrupa dillerine en çok çevrilmiş olma onurunu taşıyor. Kimilerine göre, bu yapıt, yalnızca sosyalizmin değil, Fransız yazınının da klasiğidir. 1880'de Egalité dergisinde bölüm bölüm yayınmlanan, sonra da 1883'te kitaplaşan bu "saldırı yapıtı", 1905-1907 arasında, Çarlık Rusyası'nda 17 baskı yapmış ve Lenin'e bakılırsa, 1917 Ekim Devrimi'nin kotarılmasında büyük etkisi olmuştur. Yapıtı ele almadan önce, Fransa'da sosyalist düşünce ve eylemin önderlerinden biri olan, özellikle de Marx'ın damadı olarak tanınan yazarın yaşamı ve kimliği üzerinde duralım.

Fransız sosyalizm tarihinde, Marksizmi ülkeye ilk getiren düşünür ve eylem adamı Paul Lafargue, 1842'de Küba'nın Santiago kentinde dünyaya gelmiştir. Soyu soppu, uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Dedesi Bordeauxlu Fransız, babaannesi zenci-beyaz melezi, annesinin babası Fransız Yahudisi, anneannesi de Karaibli bir kıızılderiliydi.

Paul Lafargue, dokuz yaşındayken ailesiyle birlikte

Fransa'ya göçer. Buna, göçten çok, dede yurduna kavuşma demek gerekiyor.

Lafargue, Bordeaux ve Toulouse'da ortaöğrenimini yaptıktan sonra, Paris'te Tıp Akademisi'ne yazılır ve aynı sıralarda kralcı hükümete karşı yoğunlaşan gençlik eylemlerine katılır.

O günlerin -ve tüm günlerin- Paul Lafargue'ı cumhuriyetçi, sosyalist, materyalist ve ateisttir. Fransa'da sosyalist düşüncenin halk arasında yayılması için vargücüyle çalışmış, eylemlerini daha çok İşçi Partisi safında yoğunlaştırmıştır.

Paul Lafargue, Marx'la tanışmadan önce Proudhoncudur. Ahlakı ve ekonomi bilimini her türlü Tanrısal öğeden arındırma girişiminin temsilcisi Proudhoncu.

Lafargue, gençlik eylemlerine katıldığı bu dönemde, kültürünü artırma yolunda yoğun bir okuma tutkusuna kapılır kendini. Kant'tan başlayarak okuduğu ve etkilendiği düşünürler arasında Hegel, Feuerbach, Littré, Taine, Claude Bernard, Fourier, Saint Simon, Darwin, Auguste Comte ve özellikle Proudhon'u sayabiliriz.

Önceleri bağlandığı cumhuriyetçi ve demokratlardan kopup, "gençlik düşlerinden 'vazgeçerek', hükümetin değil, toplumun değişmesini isteyen" işçilere katılır. Artık yolunu bulmuş, sosyalizmi seçmiştir, daha çok Proudhoncu olarak.

Gençlik devininin militanı Lafargue, kongrelerdeki tartışmalarda sesini yükselterek dinle bilimin uzlaşamayacağını ileri sürüyor: "Bilim Tanrıyı yok saymıyor, daha iyisini yapıyor, onu gereksiz kılıyor." Düşüncesini, bir yazısında "ilerlemenin tek yolu, Tanrı'ya savaş açmaktır" di-

yererek özetliyor.

Lafargue, bir ara Blanquicilere yanaşıyor, sonra da Enternasyonal'e üye oluyor. 1865'te, Londra'da Genel Konsey'e, Fransız işçi devinimi üzerine bir rapor sunuyor ve bu olay dolayısıyla da Marx'la tanışıyor. Marx, Lafargue'in coşkısına, politik gücüne hayran oluyor. Engels'e yazdığı bir mektupta, ondan "yakışıklı, zeki, enerjik ve sportif" olarak söz ediyor. Hem, öyle olmasa, en sevdiği kızını, Laura'yı ona verir miydi?

Paris'te hükümete karşı direnişe geçen gençleri kıskırttığı gerekçesiyle akademiden uzaklaştırılan Lafargue, tıp öğrenimini Londra'da sürdürüyor. Laura'ya olan tutkusunu, iki yıllık bir bekleyişten sonra; evliliğe dönüşüyor. Marx, kızıyla evlenecek bu gencin yaşamıyla yakından ilgilenmektedir. Engels'e yazdığı bir mektupta, kaygılarını şöyle dile getiriyor: "Anladığıma göre... Lafargue evlenmeden önce doktorasını Londra ve Paris'te yapacak. Buraya kadar bir sorun yok. Ancak, dün melezimize (Lafargue'i böyle tanımlıyor) yine söyledim, eğer İngilizlerin o soğukkanlılığını benimsemezse, Laura ona kısa zamanda güle güle der. Bunu kafasına koymak zorunda. Yoksa yapacak hiçbir şey yok."

Sonunda Lafargue Londra'da öğrenimini tamamlıyor ve Laura ile evleniyor. Yıl 1867. Karı koça Paris'e yerleşiyorlar. 1868'de bir oğulları, iki yıl sonra bir kızları, bundan bir yıl sonra da bir oğulları dünyaya geliyor. Ne var ki, hiçbiri yaşayamıyor. Ve Lafargue tıptan soğuyor, kendini tümüyle sosyalist düşünce ve eyleme adıyor. Laura ile omuz omuza.

1870'te Fransız-Alman savaşı patlak verince, Paris'ten

ayrılıp Bordeaux'ya taşınıyorlar. Altı ay süren savaşı Fransa yitirmiş, imparatorluk yıkılmış, yerini III. Cumhuriyet adıyla kentsoylu bir yönetim almıştır. Lafargue, bu durum karşısında Ulusal Savunma adlı bir gazete çıkararak işçi devinimini canlandırmaya çalışıyor. Bu dönemde Fransa, büyük bir ekonomik bunalım içindedir. Thiers hükümeti, dolaylı dolaysız vergileri yükseltmiş ve çalışan yığınları dayanılmaz yükler altına sokmuştur.

İşte, adına Komün denen ayaklanma, 18 Mart 1871'de bu koşullarda patlak verir. Bu, işçinin sınıfının uyanışıdır. Kentsoylu hükümet, bu ayaklanmayı kanla bastırır. Lafargue, tutuklanacağını anlayınca İspanya'ya geçer. Burada kaldığı bir yıl içinde, “Kapital”in İspanyolca'ya çevrilmesine yardımcı olur.

Yıl 1873. Fransa, hâlâ büyük bir ekonomik bunalım yaşıyor, amansızca sömürülen işçi sınıfının bilinçlenmesine de yol açarak. Lafargue, önde gelen bir sosyalistle, Guesde ile tanışıyor bu dönem ve Fransa işçi sınıfını örgütlemek üzere kolları sıvıyor. 1877'de Egalité gazetesinde bu yönde yazılar yazıyor 1880'de, Londra'da Engels'in evinde Marx ve Guesde ile birlikte örgütün programını hazırlıyor. O günlerde, “Tembellik Hakkı” da Egalité'de tefrika olarak yayımlanıyor...

Lafargue'in yaşam öyküsünü tüm ayrıntılarıyla anlatmaya sayfalar yetmez. Yalnızca, 1891'de milletvekili seçilerek Bourbon Sarayı'na girdiğini belirtmek gerek. Bu seçim, gerici basında büyük tepkilere yol açıyor. Lafargue, “yabancı” sayılıyor ve “Marx'ın damadı”nın Almanya'ya gönderilmesi öneriliyor. Bütün suçlamalara karşın, Lafargue, Fransız Sosyalist Partisi'nin kurucuları arasında yer

almıştır. Ne yazık ki, sosyalizmin zaferini göremeyecektir. 26 Kasım 1911'de, onu eşi Laura ile bir koltukta kucak kucaka son soluğunu vermiş olarak bulurlar. Kendilerini öldürmelerinin nedenini, bıraktığı mektupta şöyle açıklamaktadır Lafargue:

“Bedence ve ruhça sapasağlamken, yaşama zevk ve sevinçlerini birer birer elimden alan, beden ve kafa güçlerimi koparıp götüren acımasız yaşlılık, enerjimi felce uğratarak istemimi söndürmeden ve beni gerek kendime, gerek başkalarına yük olacak duruma düşürmeden, canıma kıyıyorum.

Yıllardır, yetmiş yaşımı aşmamaya söz verdim kendime. Yaşamdan ayrılmanın yılı olarak bu dönemi seçtim ve kararımı uygulama yolunu tasarladım: deri altına siyanür enjekte etmek.

45 yıldan beri kendimi adadığım davanın, yakın bir gelecekte başarıya ulaşacağından emin olmanın büyük sevinciyle ölüyorum.”

*

Tembellik hakkı deyince, şöyle yan gelip yatmak, etmek elden su gölden bir yaşam gelir insanın aklına önce, “armut piş, ağzıma düş” deyimine uygun bir yaşam... Oysa, emek vermeden insanca bir yaşam elde edilemez.

Aslına bakarsanız, tembellik insanın doğasında var. “Çalışma” sözcüğünün Fransızcası Travail “zahmetli iş”, “acı veren iş”, bir tür “işkence” anlamını içeriyor.

Eskiçağ Atinası'nda, çalışma, kölelere özgü, aşağılık bir uğraş sayılıyordu. Gelgelelim, çalışma insan doğasına ters düşse de, ter dökmeden yaşamının olanağı yok artık. Bu gerçeklik doğrultusunda, yüzyıllar boyu tembellik ye-

rilmiş, çalışma kutsanmış. Tembelliğe karşı savaş, her toplumda atasözlerine yansıyan bir yer edinmiş. “Çalışmaya usanan, aç kalır”, “Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun”, “Çalışan el, tok karın üzerindedir”, “Çalışan kul yoksun kalmaz.”

İnsan doğasına inat, çalışmayı yücelten tutum, daha çok din çevrelerinde yankı bulmuş. “Allah çalışmayan kulunu sevmez” diyen Müslümanlık da, “Çalışmaya ekmek yok” yıldırısını savuran Hristiyanlık da, çalışmayı bir dinsel görev durumuna sokarak tembelliğe savaş açmışlar.

Peki, Paul Lafargue, neden tembelliği savunma gereği duymuş? Bunu en iyi o anlatacak. Biz şöyle bir değinelim.

Lafargue'ın yetiştiği dönem ve çevre, genel olarak, işçi kitleleri için insanlık dışı bir ortamdı. Aydınlar arasında, öldürücü çalışmaya karşı bir tepki filizlenmekteydi.

1848'de, çalışma saati Paris için günde 10, taşra için 11 saatti. Yasama Meclisi, 9 Eylül 1848'de fabrika ve yapımevlerinde toplu çalışma saatini 12 olarak saptıyor. Sonraları bu 17 saate kadar çıkacaktı.

İşte Lafargue, sosyalistlerin bile çalışma zorunluluğunu insanlık dışı noktalara vardırıldığı bir dönemde, tembellik hakkını savunmak gereğini duydu. Aslında, bir düşünürün dediği gibi, buradaki “tembellik” sözünün yerine “boş zaman” sözünü koyarak Lafargue'ı aklamak gerekir.

Babeuf'ten, Robert Owen'dan Marx'a kadar tüm sosyalist düşünürler, zorunlu çalışmayı öğütlemişlerdir. Lafargue bunları biliyordu. Ve yine biliyordu ki, Cabet,, icarei adlı ideal ülkesinde tembelliğe çok az yer veriyor, yazın 7, kışın 6 saatlik sevilesi bir çalışma uğraşına çağırıyor-

du insanları. Oysa Lafargue, günde üç saatlik bir çalışmay yeterli buluyordu. Bütün bu saydığımız sosyalist düşünürlerden çok önce, tembellik, yani boş zaman hakkını Rousseau dile getirmiştir. 1758 tarihli d'Alembert'e Mektup adlı yazısında:

“Halkın, ekmeğini kazanmak için harcadığı zamandan başka zamanı yoksa, yazık. Ekmeğini sevinçle yiyebilmesi için de zamanı olması gerek. Yoksa, uzun süre kazanamaz olur ekmeğini. Halkın çalışmasını isteyen şu adaletli ve iyiliksever Tanrı, onun dinlenmesini de ister. Doğa da halkın aynı zamanda çalışmasını ve dinlenmesini; didinmesini, aynı zamanda da haz duymasını ister. Çalışmaya karşı duyulan tiksinti, yoksul insanlar çalışıp didinmekten daha çok bunaltır.”

Lafargue, çalışmaya değil, insanı insanlıktan çıkaran aşırı çalışmaya karşı savaşıyordu. Ona göre, 19. yüzyıldan beri işçi sınıfının başına bela olan şey “aşırı çalışma”ydı. Bu tempo, işçileri her türlü düşünsel yozlaşmaya, organik rahatsızlıklara götürüyordu. Bu yalnızca bir kötülük değil, aynı zamanda delilikti. İşte Lafargue, işçileri, bellerini bükken bu delilikten kurtarmaya çalışıyordu.

Boş zaman, T.S. Eliot'a göre “kültürün temelini” oluşturur. Lafargue'ın Tembellik Hakkı'nı okurken, Eliot'ın bu sözünü aklınızdan uzak tutmamanızı dilerim.

Vedat Günyol

PAUL LAFARGUE

Paul Lafargue (1842-1911); Fransız uyruklu düşünür ve eylem adamı. Küba'nın Santiago kentinde doğdu. Dokuz yaşındayken ailesiyle birlikte göçtüğü Fransa'da Tıp Akademisi'ne yazıldı. Üniversitede, kralcı hükümete karşı giderek genişleyen gençlik devinimine katıldı. Yine aynı dönemde yoğun bir okuma uğraşına daldı. Hegel'den Feuerbach'a, Fourier'den Comte'a kadar pek çok düşünürün yapıtlarını okumasına karşın, özellikle Proudhon'dan etkilendi.

1865'te Marx'la tanışmasının, üzerindeki Proudhon etkisinin kırılmasında büyük rolü oldu. Marx “yakışıklı, zeki, enerjik ve sportif” bulduğu bu gencin, kızı Laura'yla evlenerek aileye katılmasına da izin verdi.

Siyasal etkinlikleri nedeniyle Akademi'den uzaklaştırılınca, öğrenimini Londra'da tamamladı ve karısı Laura'yla birlikte yeniden Paris'e döndü. Art arda üç çocuğunu da yitirmesi üzerine tıptan soğudu; kendini tümüyle sosyalist düşünce ve eyleme adamaya karar verdi. Fransız Sosyalist Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı, işçi devinimlerinin örgütlenmesine yazılarıyla katkıda bulundu.

1911 yılında karısıyla birlikte kendini öldürdü. Yaşlılığın, beden ve zihin güçlerini azar azar kemirdiğini görmek istemeyen Lafargue, yetmiş yaşını aşmamak üzere kendine verdiği sözü tutmuş oluyordu.

ÖNSÖZ

Bay Thiers, İlköğretim Komisyonu'nda (1849) şöyle diyordu: “Papaz sınıfının etkisini alabildiğine güçlendirmek istiyorum. Çünkü, insana 'keyfine bak' diyen felsefeyi değil, ona bu dünyada acı çekmek için bulunduğunu öğreten iyi felsefeyi yayma bakımından güveniyorum papaz sınıfına.” Bay Thiers, yırtıcı bencilliğini ve dar kafalılığını temsil ettiği kentsoylu sınıfının ahlakını dile getiriyordu.

Kentsoylu sınıfı, papaz sınıfının desteğindeki soylulara karşı savaşırken, özgür düşüncüyü ve tanrıtanımazlığı göklere çıkarıyordu. Ama, üstünlük kazanır kazanmaz, tutumuyla birlikte ağız da değiştirdi. Bugün, ekonomik ve politik üstünlüğünü dine dayamaya çalışıyor. 15. ve 16. yüzyıllarda, putataparlık geleneğine dönüyordu sevine sevine ve Hristiyanlığın kınadığı ten isteklerini, tutkularını yüceltiyordu. Günümüzde gırtlacağına kadar mala mülke ve zevke batınca, Rabelaisler, Diderotlar gibi düşünürlerinin öğretilerini yadsıyor ve ücretlilere perhiz öğüdü veriyor. Hristiyan ahlakının zavallı bir öykünüsü olan kapitalist ahlak, işçinin ten isteklerine ilenç yağdırıyor. Ücreticilerin greksinimlerini en aza indirmeyi, sevinçlerini, tutkularını

yok etmeyi ve onu dur durak tanımayan acımasız bir makine durumuna mahkûm etmeyi, kendine ideal olarak seçiyor.

Devrimci sosyalistler, kentsoylu sınıfının filozof ve yergi yazarlarının açmış oldukları savaşı devralacaklar; kapitalizmin toplumsal ahlak kuramlarına saldıracaklar; eyleme çağırılan sınıfın başkışilerinde, egemen sınıfın dört bir yana saçtığı boş inanç tohumlarını yok edecek; bütün ahlak softalarının yüzüne, “dünya artık işçi gözyaşlarıyla dolmayacak” diyeceklerdir. “Olabilirse barışçı yollarla, olamazsa şiddet yoluyla” kuracağımız sosyalist toplumda insanların tutkuları dizginlenecek. Çünkü, “hepsi de doğaları gereği iyidir, bize düşen, yalnızca onları kötüye kullanmaktan ve aşırıya kaçmaktan kurtarmaktır” (1) ve bu tutkular, ancak karşılıklı dengelemelerle ve insan organizmasının uyumlu gelişimiyle önlenebilir. Doktor Beddoe şöyle diyor: “Bir ırk, ancak bedensel gelişmesinin doruğuna vardığında, enerji ve ahlak gücünün de en yüksek noktasına ulaşır.” Büyük doğabilimci Charles Darwin de böyle düşünüyordu. (2)

Kimi ek notlarla şimdi yeniden yayınladığım Çalışma Hakkına Karşıkoyma konulu yazım, 1880'de haftalık (ikinci dizi) Egalité'de çıkmıştı.

P.L.

Sainte-Pelagie Tutukevi, 1883

(1) Descartes, Les Passions de L'ame (Ruhun Tutkuları).

(2) Dr. Beddoe, Memoirs of the Anthropological Society; Charles Darwin, Descent of Man.

TEMBELLİK HAKKI

YIKICI BİR DOGMA

*Sevme, içme ve tembellik dışında,
Tembellik edelim her şeyde
Lessing*

Kapitalist uygarlığın egemen olduğu ulusların işçi sınıflarını garip bir çılgınlık sarıp sarmalamıştır. Bu çılgınlık, iki yüzyıldan beri, acılı insanlığı inim inim inleten bireysel ve toplumsal yoksunluklara yol açmaktadır. Bu çılgınlık, çalışma aşkı; bireyin, onunla birlikte çoluk çocuğunun yaşam gücünü tüketecek denli aşırıya kaçan çalışma tutkusudur. Rahipler, iktisatçılar ve ahlakçılar bu akıl sapıncına karış çıkacak yerde, çalışmayı kutsallaştırmışlardır. Bu gözü kapalı, bu dar kafalı adamlar, Tanrılarından daha bilge olmaya kalkıştılar; bu güçsüz ve zavallı yaratıklar, Tanrılarının ilendiği şeyi yeniden saygınlığa kavuşturmak istiyorlar. Ben ki, ne Hristiyan, ne iktisatçı, ne de ahlakçıyım; onların yargılarını Tanrıların yargısına; din, ekonomi ve özgün düşünce konusundaki vaazlarını da, kapitalist toplumdaki çalışmanın korkunç sonuçlarına havale ediyorum.

Kapitalist toplumda çalışma, her türlü düşünsel yozlaşmanın, her türlü örgensel bozukluğun nedenidir. İki elli uşak takımının baktığı Rothschild ahırlarının safkan atlarını; Normandiya çiftliklerinin toprağı süren, gübreyi taşıyan, ekini ambarlayan ağır yük hayvanıyla karşılaştıran bir. Ticaret misyonerlerinin henüz Hristiyanlıkla, frengi ve çalışma dogmasıyla kokuşturamadıkları soylu vahşilere, sonra da, bizim o zavallı makine uşaklarına bir bakın hele. (3)

(3) Avrupalı kaşifler, Paepig'in deyiimiyle, "uygarlığın zehirli soluğu"yla kirlenmemiş olan ilkel toplum insanların bedensel güzellikleri ve onurlu davranışları karşısında şaşakalmışlardır. Lord Geogre Campbell, Okyanusya Adaları yerlilerinden söz ederken şunları yazıyor: "Dünyada, ilk bakışta insanı bundan daha çok çarpan yaratıklar yoktur. Pürüzsüz ve hafif bakır rengi tenleri, bukleli altın sarısı saçları, güzel, neşeli yüzleri, kısıacası, tüm varlıklarıyla insan türünün yeni ve gözkaştırıcı bir örneğini oluşturuyorlardı; dış görünüşleri, bizimkinden üstün bir ırk (genus homo-insan soyu) izlenimi veriyordu." Eski Roma'nın uygar insanları, Sezarlar, Tacituslar, Roma İmparatorluğu'nu istila eden komünist Cermen boylarına aynı hayranlıkla bakıyorlardı. - Tacitus gibi, "piskoposlar üstadı" dedikleri 5. yüzyıl rahiplerinden Salvianus da, barbarları uygarlara ve Hristiyanlara örnek gösteriyor: "Bizlerden daha namuslu olan barbarlar arasında bizler utanmaz insanlarız. Dahası, barbarlar bizim utanmazlığımızdan inciniyorlar. Götler, kendi ulusları içinde ahlaksızların bulunmasına göz yumuyorlar; onların arasında, yalnızca Romalılar, adalarının ve uluslarının acınası ayrıcalığıyla kirliliğe kalmaya hakkına sahiptirler (o günlerde oğlancılık, paganlar ve Hristiyanlar arasında modaydı). İşkence görenler, insanca karşılanmak ve bir sığınak bulmak için barbarlara gidiyorlar." (De Gubernatione Dei - Tanrının Yönetişi Üstüne.) Tıpkı doğmakta olan Hristiyanlığın, eski uygarlıklarla birlikte eski dünya barbarlarının ahlakını bozduğu gibi, yaşlı Hristiyanlık da, modern kapitalist uygarlıkla birlikte yeni dünya vahşilerinin ahlakını bozdu.

İnsansever ve Hristiyan Proudhonculuğun izlerini taşıyan toplumbilim araştırmalarının reddedilmesine karşın, gözlem yetisini kabul etmek gereken M.P. le Play, Avrupalı İşçiler (1885) adlı kitabında şöyle diyor: "Başkırların (Urallar'ın Asya yamacının yarı göçebe çobanları) tembelliğe olan eğilimi; göçebe yaşamının olanakları, çoğu kez, bunlara davranışlarında ki-barlık, aynı toplumsal düzeydeki daha gelişmiş bir uygarlıkta binde bir görülen bir zekâ ve düşünce inceliği vermektedir... En çok tiksindikleri şey, tarım işleridir. Tarımcılık uğraşını kabul etmektense her şeyi yapmaya razıdır." Gerçekte tarım, insanlıkta kölece çalışmanın ilk belirsizidir. İncil'e göre ilk kardeş katili bir çiftçiydi.

Bizim uygar Avrupamızda, insanın doğal güzelliğinin izini bulmak isteyince, onu, ekonomik önyargıların henüz çalışma düşmanlığını kökünden söküp atmadığı uluslarda aramanız gerek. Ne yazık ki, şimdi yozlaşan İspanya, bizden daha az fabrika, daha az tutukevi ve kışlası olmakla övünebilir. Ama sanatçı, kestaneler gibi esmer, çelik bir çubuk gibi dümdüz ve esnek, gözüpek Endülüslü'yü seyretmekten zevk duyar; hele delik delik "capa"sına görkemle bürünmüş dilencinin Ossuna düklerine "amigo" diye seslenişi karşısında insanın yüreği yerinden oynar. İçindeki ilkel hayvanın körelmediği İspanyol için çalışma, köleliklerin en kötüsüdür. (4) O büyük çağın Yunanlıları da, çalışmayı hor görüyorlardı; yalnızca köleler çalışabilirdi; özgür insan, bedensel devinimlerden, zekâ oyunlarından başka şey bilmezdi. Bu, aynı zamanda, Aristoteles'in, Phidias'ın ve Aristophanes'in üyesi oldukları bir ulusun içinde insanın dolaştığı, soluk alıp verdiği bir dönemdi; bu, çok geçmeden İskender'in fethedeceği Asya'nın göçebe sürülerini bir avuç yiğidin Marathon'da yenilgiye uğrattığı dönemdi. Eskiçağ Yunan filozofları, özgür insanı alçaltan çalışmayı aşağı görüyorlardı. Şairler, Tanrıların armağanı olan tembelliği övüyorlardı: O Melibae, Deus nobis hoc otia fecit. (5)

İsa, Dağdaki Söylev'inde tembelliği öğütlemişti:

"Tarlalardaki zambakların gelişip serpilişine bakın. Onlar ne çalışıyor, ne de yün eğiriyorlar. Buna karşın söy-

(4) İspanyol atasözü şöyle der: Dinlenmek sağlıktır. (Dezcansar es salud.)

(5) "Ey Melibe, bir Tanrı bağışladı bize bu aylaklığı" Vergilius, Çoban Şiirleri.

leyeyim size, Süleyman, o görkemi içinde daha göz alıcı giysilere bürünmüş değildi". (6)

Sakallı ve ürkütücü Tanrı Yehova, hayranlarına ideal tembelliğin en üstün örneğini vermiş, altı günlük çalışmadan sonra sonsuzluğa dek dinlenmiştir. Buna karşılık, çalışmayı organik bir zorunluluk sayan ırklar hangileridir? Overnyalılar (Auvergneliler); Britanya adalarının Overnyalıları İskoçlar, İspanya'nın Overnyalıları Gallegoslar, Almanya'nın Overnyalıları Pomeranyalıları, Asya'nın Overnyalıları Çinliler. Bizim toplumumuzda çalışmayı çalışma olarak seven sınıflar hangileridir? Toprak sahibi çiftçilerle küçük kentsoylular. Birileri toprakları kapmış, öbürleri dükkânlarına sıkı sıkıya bağlanmış, yeraltı dehlizlerinde köstebekler gibi devinip dururlar, gönüllerince doğaya şöyle bir bakmazlar hiç.

Ne var ki, işçi sınıfı, bütün uygar ulusların üreticilerini bağrında toplayan o büyük sınıf, bağımsızlaşarak insanlığı kölece çalışmadan kurtaracak ve insan-hayvanı özgür bir varlık durumuna getirecek olan işçi sınıfı, tarihsel görevini unutup içgüdülerine ihanet ederek, kendini çalışma dogmasına kurban etmiştir. Cezası sert ve korkunç olmuştur. Tüm bireysel ve toplumsal yoksulluk, çalışma tutkusundan doğmuştur.

(6) Matta İncili, Bölüm VI.

ÇALIŞMANIN KUTSANMASI

1770'te, Londra'da "Alışveriş ve Ticaret Üstüne Bir Deneme" adlı imzasız bir yapıt yayımlandı. O dönemde belirli bir yankı uyandırdı. Büyük bir insansever olan yazar şöyle diyordu:

"İngiltere'nin fabrika işçisi güruhu, İngiliz oldukları için, kendini oluşturan tüm bireylerin, doğuştan kaynaklanan bir hakla, Avrupa'nın başka ülkelerindeki işçilerden daha özgür, daha bağımsız olma ayrıcalığına sahip bulunduğu saplantısına kaptırmıştı kafasını. Bu düşünce, askerlere yararlı olabilir, yiğitlik aşlamak bakımından. Ama fabrika işçileri, bu düşünceyi ne denli az benimsemiş olurlarsa, hem kendileri, hem de devlet için o kadar iyi olur bu. İşçiler, kendilerini hiçbir zaman üstlerinden bağımsız sanmamalıdır. Böylesi özgürlük ve bağımsızlık hayranlığı, bizimki gibi bir devlette, belki de nüfusunun sekizde yedisinin malının mülkünün az olduğu ya da hiç olmadığı bir devlette çok büyük tehlikedir. Endüstrideki yoksullarımız bugün dört günde kazandıklarını altı günde kazanmaya razı olmadıkça, tam iyileşme gerçekleşemez."

Böylece, Guizot'dan (Gizo) yüz yıl önce Londra'da çalışma, insanın soylu tutkuları için bir fren olarak öğütleniyordu açıktan açığa.

Napoléon, 5 Mayıs 1807'de, Alman kenti Östero-de'dan şunları yazıyordu:

"Halklarım ne kadar çok çalışırsa, kötülükler o kadar azalır. Ben bir buyurganım (...) ve pazar günleri, dua saatinden sonra, dükkânların açık tutulmasını ve işçilerin işlerine gitmelerini buyurmaya hazırım."

Tembelliği kökünden söküp atmak ve onun doğurduğu böbürgenlik ve bağımsızlık duygularını bastırmak için, "Ticaret Üstüne Deneme" yazarı, yoksulları ideal çalışma evlerine (Idea Workhouse) kapamayı öneriyordu. Ona göre, bu evler, yemek saatleri dışında, dolu dolu 12 saatlik bir uğraşmayla, günde tam 14 saat çalışılan terör evleri olacaktı.

Günde 12 saat çalışmak; işte, 18. yüzyıl filozof ve ahlakçılarının ideali. Öteleri olmayanın (nec plus ultra) nasıl da aştık sınırını! Günümüzün işlikleri, işçi kitlelerinin hapsedildiği, yalnızca erkeklerin değil, kadınların ve çocukların da 12-14 saat zorla çalışmaya mahkûm edildiği ideal çocuk iyileştirme evleri durumuna gelmiştir. (7)

(7) 1857'de Bruxelles'de toplanan Birinci İyilikseverler Kongresi'nde, Lille yakınlarındaki Marquette'in en zengin yapımcilerinden Bay Scrive, Kongre üyelerinin alkışları arasında, yerine getirilmiş bir ödevin soylu sevinci içinde şunları anlatıyordu: "Çocuklar için birtakım eğlence olanakları sağladık. Çalışırken şarkı söylemesini, yine çalışırken sayı saymasını öğretiyoruz onlara: Eğlendiriyor bu onları ve geçimlerini sağlamak için gerekli 12 saatlik çalışmayı cesaretle kabul ediyorlar." 12 saat çalışma ve ne çalışma, 12 yaşında olmayan çocuklara kabul ettirilen! Materyalistler, bu Hristiyanları, bu insanseverleri, bu çocuk cellatlarını fırlatacak bir cehennem olmadığına hayıflanacaklardır hep.

Demek, "Terreur" (Terör) Dönemi kahramanlarının çocukları, 1848'den sonra, fabrikalarda çalışmayı 12 saatle sınırlayan yasayı bir devrim başarısıymış gibi kabul edecek denli çalışma dininin alçaltısına teslim etmişler kendilerini! Onlar, "çalışma hakkı"nı devrimci bir ilke ilan ediyorlardı. Yazıklar olsun Fransız işçi sınıfına! Yalnızca köleler böylesi bir alçalmaya düşebilirlerdi. Kahramanlık Dönemi'nin Yunanlısına, böyle bir alçalmayı düşünebilmesi için yirmi yıllık bir kapitalist uygarlık gerekirdi.

Zorunlu çalışmanın acıları, açlık işkenceleri, İncil'de sözü geçen çekirgelerden daha çok sayıda işçi sınıfının üzerine abanmışsa, onlara kucak açan işçi sınıfının kendisidir.

1848'de işçiler, elde silah, istedikleri bu çalışma eylemini yine kendi ailelerine zorla kabul ettirdiler; karlarıyla çocuklarını, endüstri babalarına teslim ettiler. Aile yuvalarını kendi elleriyle yıktılar; karılarının sütlerini kendi elleriyle kuruttular. Gebe kadınlar, çocuk emziren zavallı kadınlar maden ocaklarına, fabrikalara gittiler, belleri büküle büküle, sinirden öle öle. Erkek işçiler, kendi elleriyle çocuklarının yaşamını söndürdüler, canlılığını yok ettiler. -Yuf olsun işçilere! Nerede o ortaçağ halk öykülerimizin, eski masallarımızın o sözünü sakınmayan, dobra dobra konuşan, şarap düşkünü halaları, teyzeleri! Durmadan taban tepen, yemek pişiren, şarkı söyleyen, neşeler yaratıp canlılık saçan, ağrısız sızısız, sağlam ve gürbüz çocuklar doğuran kadınlar nerede? Bugün, uçuk renkli cılız çiçekler örneği, solgun tenli, bozuk mideli, kolu budututmaz olan fabrika kızlarımız ve kadınlarımız var!... Sağlam zevkler tatmamışlar hiç ve bu konuda yüzlerini güldüre-

cek hiçbir şey söyleyemezler! -Ya çocuklar? Çocuklara 12 saat çalışma! Gözün çıksın yoksulluk!- Ama, Manevi ve Politik Bilimler Akademisi'nin bütün Jules Simonları, Cizvitlerin tüm Germinysleri, çocukları aptallaştırmak, içgü-delerini bozmak, bedenlerini çürüğe çıkarmak için, kapitalist işliklerin bozuk havası içindeki çalışmadan daha yıkıcı bir kötülük bulamazlardı.

Çağımız, çalışma yüzyılıdır, diyorlar; aslında acının, yoksulluğun, kokuşmuşluğun yüzyılıdır.

Bununla birlikte, burjuva filozoflar, economiciler, söyledikleri güç anlaşılan Auguste Comte'dan gülünç ölçüde açık seçik Leroy-Beaulieu'ye, şarlatanca romantik Victor Hugo'dan, böncesine kaba saba Paul de Kock'a kadar kentsoylu yazarların hepsi, çalışmanın büyük çocuğu İlerleme Tanrısı'nın onuruna mide bulandırıcı şarkılar söylediler. Onlara bakılırsa, mutluluk egemen olacaktı dünyada; daha şimdiden ha geldi, ha geliyor gibiydi. Bu baylar, geçmiş yüzyıllara uzanıp günümüzün tadını tuzunu kaçırarak şeyler getirmek için, derebeylikteki yoksulluğun kirini pasını eşelediler. Bu karnı tok, sırtı pek, daha dün büyük senyörlerin çanak yalayıcısı, bugün kentsoyluların kalem uşağı olanlar canımızdan bezdirmediler mi bizi, retorikçi La Bruyère'in anlattığı köylüyle. Eh, peki! Alın size, 1840 kapitalist ilerleme yılında işçilerin yararlandığı nimetlerin parlak bir tablosu. Bu tabloyu, bu baylardan biri, enstitü üyesi Dr. Villermé çiziyor. Bu kişi, 1848'de kitlelere kentsoylu ahlakının ve ekonomisinin aptallıklarını aşıl原因 bu bilginler derneğinin üyesiydi. Thiers, Cousin, Passy ve akademisyen Blanqui de bu dernekte yer alıyordu.

Dr. Villermé, işlikler kenti Alsace'dan, hani şu insan-severliğin ve sanayi cumhuriyetçiliğinin gülleri Kestnerlerin, Dollfuslerin Alsace'ından söz ediyor. Ama, doktor, işçilerin yoksunluğunu önümüze sermeden önce, eski endüstri zanaatçısının durumunu anlatan Alsaceli bir işlik sahibine, Dollfus-Mieg Şirketi ortaklarından Th. Mieg'e kulak verelim:

"Mulhouse'da, bundan elli yıl önce (1813'te makine-li modern endüstri doğarken), işçilerin hepsi, kentte ve çevredeki köylerde oturan ve hemen hepsi, bir evi, çoğu kez bir küçük tarlası olan toprağa bağlı kişilerdi." (8)

Çalışmanın altın çağıydı o dönem. Ama o günler, Alsace, endüstrisi ve pamuklularıyla dünyayı mala, Dollfuslarını, Koechlinlerini milyonlara boğmuyordu. Ama yirmi beş yıl sonra, Villermé, Mulhouse'a gittiğinde, modern minotaure (9) kapitalist işlik, ülkeyi fethetmişti; insan çalışmasına olan susuzluğu içinde işçileri yuvalarından koparıp almıştı, onları daha bir eğip bükmek, içlerine çalışma isteğini daha bir sokabilmek için. İşçiler makinenin sesine koşuyorlardı binler ve binlerce.

"Bunların büyük bir bölümü, 17 binde 5 bini," diyor Villermé, "kiralının yüksekliği yüzünden, komşu köylerde oturmak zorundaydılar. Kimileri de, çalıştıkları işlikten bir buçuk fersah ötelede oturuyordu."

"İş, Mulhouse'da, Dornach'ta, yaz-kış sabahın beşinde başlıyor, akşamın beşinde sona eriyordu.. Her sabah

(8) 1863'te Paris, Uluslararası Pratik Sosyal Ekonomi Derneği'nde verilen ve aynı dönemde L'Economiste Francais'de yayınlanan söylev.

(9) Yunan mitolojisindeki yarı-insan, yarı-boğa canavar.

kente gelişlerini, her akşam dönüşlerini görmeli. Aralarında, solgun benizli, bir deri bir kemik kadınlar var, hepsi de çamur deryasında yalınayak yürüyen, yağmur ya da kar yağdığında, şemsiyeleri olmadığı için, yüzlerini ve boyunlarını korumak için önlüklerini ya da etekliklerini başlarına geçiren kadınlar. Onların yanı sıra, onlar kadar kire pasa batmış, solgun benizli, partallar içinde, üstleri başları makine yağlarına bulanmış sürü sürü gencecik çocuk var. Bunlar, su geçirmez giysileri altında yağmurdan daha iyi korunuyorlar. Sözünü ettiğimiz kadınlar gibi koltuklarının altında günlük yiyecekleri bile yok. Yalnızca, eve dönünceye kadar ağızlarına atacakları ekmek parçasını ellerinde tutuyor ya da ceketlerinin altında saklıyorlar."

"Böylece, en az 15 saat sürdüğüne göre, upuzun bir günün yorgunluğuna, bu zavallılar için, sık sık zahmetli gidiş gelişlerin yorgunluğu da ekleniyor. Sonunda, akşamları evlerine uyuma gereksinimiyle yorgun argın dönüyor ve ertesi gün, açılma saatinde atölyelerde bulunmak üzere evden çıkıyorlar, doyasıya dinlenmeden."

İşte şimdi, kentlerde oturanların üst üste, tıkış tıkış yaşadığı berbat konutlar:

"Mulhouse'da, Darnach'ta ve komşu evlerde, iki ailenin birer köşede, iki tahta arasında yere serpilmiş samanlar üzerinde yattığını gördüm. Haut-Rhin ilinde pamuk sanayisi işçilerinin içinde yaşadıkları aşırı yoksulluk, şu yürekler acısı sonucu doğuruyordu: Üretici tüccarların, kumaşçıların, fabrika müdürlerinin ailelerinde yaşayan çocukların yarısı 21 yaşına basarken, dokumacı ve pamuk ip-

likçisi ailelerdeyse, aynı çağdaki çocukların yarısı iki yıl önce ölüp gidiyorlardı.”

Villermé, işlik çalışmalarından söz ederken, şunları ekliyor:

“Oradaki çalışma, bir iş, bir görev değil, bir işkencedir. Ve bu işkenceyi altı ile sekiz yaş arasındaki çocuklara uyguluyorlar. Bu, özellikle pamuk ipliği işliklerinde çalışan işçileri yıpratın, her Tanrının günü çekilen sonu gelmez bir işkencedir.”

Çalışma süresi konusunda da Villermé, ceza sömürgelerinde kürek mahkûmlarının günde 6 saat, Antiller'deki kölelerin 9 saat, oysa 1789 Devrimi'ni gerçekleştirmiş ve o gösterişli İnsan Hakları'nı ilan etmiş olan Fransa'da, bir buçuk saat yemek molasıyla birlikte, atölye işçilerinin günde 16 saat çalıştırıldıklarını saptıyor. (10)

Ey burjuvazinin devrimci ilkelerinin acınası başarısızlığı! Ey İlerleme Tanrısı'nın iç karartıcı armağanı! Filozoflar, hiç çalışmadan para pul, han hamam edinmek için yoksullara iş verenlere, insansever diye alkış tutuyorlar. Bir köyün orta yerinde bir fabrika kurmaktansa, oraya veba tohumları saçmak, su kaynaklarını zehirlemek daha iyidir.

(10) L. A. Villermé, "Pamuk, Yün ve İpek Fabrikalarındaki İşçilerin Maddesel ve Ruhsal Durumlarının Tablosu", 1840.

Dollfusler, Koeclinler ve başka Alsaceli fabrika sahipleri, cumhuriyetçi, yurtsever ve Protestan insansever oldukları için işçilerine böyle davranıyor değiller. Çünkü, akademi üyesi Blanqui, Jerome Paturot'nun en yetkin örneği Reybaud ve köy kökenli politika ustası Jules Simon, Lille ve Lyon'un koyu katolik ve kralcı fabrikalarında, işçi sınıfına karşı aynı yakınlığı görmüşlerdir. Bunlar, tüm politika ve dinsel inançlara uyum gösteren kapitalist erdemlerdir.

Fabrika işçiliğini başlatın, ne neşe kalır ortada, ne sağlık, ne de özgürlük. Yaşamı güzel ve yaşanmaya değer yapan ne varsa, hepsi gitti gider. (11)

Ekonomi uzmanları da, işçilere “toplumsal zenginliği artırmak için çalışın!” deyip duruyorlar hep. Ama, bir başka ekonomist, Destut de Tracy, onlara şöyle yanıt veriyor: “Yoksul uluslarda halkın rahatı yerindedir. Zengin uluslardaysa, halk, genellikle yoksuldur.”

Tracy'nin izleyicisi Cherbuliez de şöyle ekliyor: “İşçiler üretken anaparaların birikimine katkıda bulunarak, kendilerini er geç ücretlerinin bir bölümünden yoksun bırakacak olaya yardım etmiş oluyorlar.” Ama, kendi yaygalarıyla sağırlaşmış ve aptallaşmış olan ekonomi uzmanları “kendi gönencinizi yaratmak için çalışın!” diyorlar işçilere yanıt olarak. Anglikan Kilisesi rahibi saygıdeğer Townshend, Hristiyan hoşgörüsü adına şunları söylüyor boyuna: “Çalışın, gece gündüz demeden çalışın! Çalışarak yoksulluğunuzu artırırsınız; sizin yoksulluğunuz da, yasa gücüyle sizleri zorla çalıştırmaktan kurtarır bizi. Yasa zoruyla çalışmak çok sıkıntı verir, çok zorlanma gerektirir, çok gürültü patırtıya yol açar. Açlıksa, tam tersine, gürültüsüz, sessiz sürekli bir baskı değildir yalnızca, çalışma ve

(11) Brezilya'nın kızılderili savaşçı kabileleri, kendi sakat ve yaşlı insanlarını öldürürler. Artık savaşlar, bayramlar ve danslarla tadı çıkarılamayacak bir yaşama son vererek dostluklarını gösterirler. Tüm ilkel halklar, örneğin, Hazar Denizi'nin Massagetesleri, Almanya'nın Wensleri ve Galya'nın Keltleri, kendi insanlarına bu sevecenliği kanıtlamışlardır. Hâlâ son zamanlara kadar İsveç kiliselerinde, akrabaları yaşlılığın acılarından kurtarmaya yarayan “aile topuzları” adı verilen dikenli topuzlar bulunuyordu. Günümüz işçileri ne denli yozlaşmış olmalı ki, fabrika işçiliğinin korkunç acılarına katlanabiliyorlar.

uğraşın en doğal dürtüsü olarak, en etkili çabalara da yol açar aynı zamanda.”

Çalışın, çalışın işçiler, toplumsal serveti ve kendi yoksulluğunuzu artırmak için çalışın. Çalışın ki, daha da yoksullaşarak daha çok çalışmak ve yoksullaşmak için birtakım nedenleriniz olsun. Kapitalist üretimin acımasız yasası budur işte.

İşçiler, ekonomi uzmanlarının aldatıcı sözlerine kulak verdikleri için, kendilerini canla başla çalışma tutkusuna adanmışlardır. İşçiler, tüm toplumu, toplumsal organizmayı baştan başa sarsan sanayideki aşırı üretimin bunalmaları içine atıyorlar. Öyle ki, mal çokluğu, alıcı yoksulluğu yüzünden işlikler kapanıyor ve açlık, işçi nüfusa adeta kırbaçla veryansın ediyor. Çalışma dogmasıyla serseme dönen işçilerin, sözde gönenç döneminde başlarına bela ettikleri aşırı üretim, bugünkü yoksulluklarının nedenidir. Buğday ambarına koşup “Açız, bir şeyler yemek istiyoruz! Bir tek mangırımız bile yok. İşin doğrusu bu, ama meteliğe kurşun atmakla birlikte, buğday hasadını ve bağbozumuğu yine de bizler yaptık..” demeye gerek yok! Sanayi manastırlarının kurucusu Bay Bonnet de Jujurieux’nün ambarlarını kuşatıp, şöyle haykırmanın da gereği yok: “Bay Bonnet, işte sizin iplikçi, dokumacı kadın işçileriniz, bir Yahudi’nin gözünü yaşartacak denli yamalı pamuk giysileri içinde soğuktan titreyiyorlar. Ama bununla birlikte, tüm Hristiyan dünyasının hoppa kadınlarının ipekli giysilerini dokuyanlar onlardı. Zavallı kadınlar günde 13 saat çalışıyorlardı. Süslenmeye zamanları yoktu. Şimdi işsizdirler ve dokudukları ipeklileri hışırdata hışırdata giyebilirler. Sütdeşlerini döktüklerinden beri, kendilerini sizin

servetinize adadılar ve perhizli bir yaşam sürdürdüler. Şimdi günleri boş geçiyor ve çalışmalarının meyvalarını almak istiyorlar biraz. Haydi Bay Bonnet, ipeklilerinizi veriverin, Bay Harmel muslinlerini, Bay Pouyer-Quertier kasalarını, Bay Pinet de, soğuk ve ıslak küçük ayakları için potinlerini verecek... Baştan ayağa giyinik ve kıpır kıpırdılar, onları seyretmek hoşunuza gidecektir. Haydi, hık mık etmeyin. -Siz insanlığın dostusunuz, üstelik Hristiyanınız değil mi?- Canlarını dişlerine takarak kazandırmış oldukları servetinizi kadın işçilerinizin buyruğuna verin. -Siz ticarete gönül bağlamış değil misiniz?- Öyleyse malların dolaşımını kolaylaştırın; işte size haphazır tüketiciler. Onlara sınırsız krediler sağlayın. Bunu, Adem ve Havva'dan bu yana tanımadığınız ve size hiçbir şey, hatta bir bardak su bile vermemiş olan tüccarlara da yapmak zorundasınız. Kadın işçileriniz, ellerinden geldiğince bunu sağlayacaklardır. Vadenin son bulduğu günde kaytarmaya başlar, imzalarının protesto edilmesine yol açarlarsa, onları iflasa sürüklersiniz; eğer haczedecek hiçbir şeyleri yoksa, borçlarını duayla ödemelerini istersiniz: onlar, leş gibi tütün kokan, kara cüppeli papazlardan daha iyi yollarlar cennete sizi.”

Ürünlerin genel bir dağılımında bunalım anlarından ve evrensel bir eğlenceden yararlanacak yerde açlıktan ölen işçiler, gidip başlarını işliklerin kapılarına çarpıyorlar. Solgun yüzler, bir deri bir kemik bedenler, acınası sözlerle fabrikacıları kuşatıyorlar: “İyi yürekli Bay Chagot, sevecen Bay Schneider, daha iş verin bize. Bize acı çektiren açlık değil, çalışma tutkusudur.”

Ve ayakta zor duran bu zavallılar 12-14 çalışma saati-

ni sofralarında ekmek olduğu zamankinden iki kat daha ucuza satıyorlar. Sanayinin insanseverleri de ucuza üretim yapmak için, işsizlikten yararlanıyorlar.

Eğer sanayi bunalımları, gecenin gündüzü izlediği gibi, aşırı çalışma dönemlerini ister istemez izliyor ve kaçınılmaz yoksullukla çıkar yolu olmayan işsizliği ardından sürüklüyorsa, o zaman acımasız iflasları da getiriyordur yedeğinde. Üretici, üretme kredisi bulduğu sürece, çalışma kudurganlığının dizginlerini koyverdi mi, işlenecek ham madde sağlamak için habire borçlanır da borçlanır. Piyasanın boğazına kadar dolup taşığını; mallar bir türlü satılmayınca da, bono vadelerinin dolacağını düşünmeksizin, durmadan üretir de üretir. Kuyruğu sıkışınca da gidip Yahudi'ye yalvarır, ayaklarına kapanır, kanını, onurunu ayaklar altına atar. Rothschild: "Birazcık altın işi görür. Deponuzda 20 bin çift çorabınız var. Ben onları dört meteliğe satın alırım..." diye yanıtlar onu. Çorapları alınca da, onları 6-8 meteliğe satar ve hiç kimsenin olmayan çil çil yüz meteliği indirir cebine. Ama üretici, daha iyi atlayabilmek için geri çekilmiştir. Sonunda iflas sökün eder ve depolar dolup taşar. O zaman kapıdan içeriye nasıl girdikleri bilinmeyen mallar pencereden dışarı fırlatılır. Çünkü, yok edilen malların değeri yüzlerce milyonu bulmuştur. Geçen yüzyılda bunlar, ya yakılır ya da suya atılırdı. (12) Ama bu sonuca varmadan önce, üreticiler, yığılan malları için pazar peşinde dünyayı dolaşıyorlar, pamuklularını piyasaya sürmek için de hükümetlerini, Kongoları yurt toprakları-

(12) 21 Ocak 1879'da, Berlin'de toplanan Endüstri Kongresi'nde, Almanya'da demir endüstrisinin uğradığı kayıpların 568 milyon frank olduğu sanılıyordu.

na katmaya, Tonkenleri almaya, Çin Seddi'ni topa tutup yerle bir etmeye zorluyorlar. Son yüzyıllarda Amerika'da ya da Hindistan'da kim satış tekelini elde edecek diye, Fransa ile İngiltere arasında ölesiye bir savaşım sürüp gidiyordu. Binlerce genç ve gürbüz insan, 15., 16. ve 17. yüzyılların sömürge savaşlarında, denizleri kanlarıyla kızıla boyamışlardı.

Mallar gibi anaparalar da bolluyor. Para babaları, onları nereye koyacaklarını bilemiyorlar. O zaman, sigaralarını içerek aylak aylak güneşlenen uluslara gidiyorlar, demir yolları döşemeye, fabrikalar kurmaya ve çalışmanın uğursuzluğunu götürmeye. Fransız sermayesinin dışa akışı, bir sabah diplomatik güçlüklerle sona eriyor: Fransa, İngiltere ve Almanya'nın, hangi tefecinin önce alacağı konusunda saç saça, baş başa birbirlerine girmek üzere oldukları Mısır'da; sonra da netameli borçları toplamak amacıyla mübaşirlik yapmak üzere Fransız askerlerinin gönderildiği Meksika Savaşları'nda. (13)

Bu bireysel ve toplumsal yoksunluklar, büyük, sayı-

(13) Georges Clémenceau, çıkardığı La Justice adlı gazetesinin mali bölümünde, 6 Nisan 1880'de şunları yazıyordu:

"Prusya olmasaydı, 1870 yılı savaşının milyarlarının, Fransa için de kaybolmuş olacağı düşüncesinin desteklendiğini duyduk. Bu da, yabancı bütçelerin dengelenmesi için dönem dönem ödünç verme biçiminde gerçekleşebilirdi. Bizim kanımız da bu yoldadır.

"Güney Amerika cumhuriyetlerine verilen borçlarda İngiliz anaparalarının 5 milyar kaybı olduğu sanılmaktadır. Fransız işçileri, yalnızca Bismarck'a ödenen 5 milyarı sağlamakla kalmıyor, savaşa ve bozguna yol açan Oliverlere, Girardinlere, Bazainelere ve öbür gelir senedi sahiplerine savaş ödencesi faizlerini sağlamayı sürdürüyorlar. Ne var ki, onlara tek avunma yolu kalıyor: bu milyarlar, paraları geri almak için savaşlara yol açmayacaktır."

sız ve sonsuzmuş gibi görünseler de, işçi sınıfı “istiyorum onu!” deyince, yaklaşan aslanın karşısında toz olan sırtlan ve çakallar gibi, ortadan kalkacaklardır. Ama işçi sınıfı kendi gücünün bilincine varmak için, Hıristiyan ahlakının, ekonominin, liberal düşüncenin önyargılarını ayaklar altına almalıdır. Doğal içgüdülerine dönmeli; kentsoylu devriminin metafizikçi savunucularının hazırladığı veremli İnsan Hakları'ndan binlerce kez daha kutsal olan Tembellik Hakkı'nı ilan etmeli; günde üç saatten çok çalışmama-ya kendini zorlamalı, günün ve gecenin geri kalan saatlerinde tembellik etmeli ve tıka basa yemeli.

Buraya kadar işim kolaydı, hepinizin çok iyi bildiği kötülükleri dile getirmekten başka bir şey yapmadım, ne yazık ki! Ama verilen sözlerin bir saptırmaca; daha yüz-yıl başından bu yana içine itildiği aşırı çalışmanın insanoğlunun başına gelen belaların en korkunçu olduğuna işçi sınıfını inandırmaya kalkışmak, benim gücümü aşan bir iş-tir. Ancak, akıllıca düzenlendiği, günde en çok üç saatle sınırlandırıldığı zaman, çalışmanın, tembellik zevkinin tadı tuzu, insan bedenine hayırlı bir alıştırma, toplumsal düzene yararlı bir tutku olacağını anlatmak da yine beni aşan bir iş-tir. Yalnızca fizyologlar, sağlıkbilimciler ve komünist iktisatçılar bu işe girişebilirler. İlerideki sayfalarda, modern üretim araçları ve onların sınırsız üretim güçleri belli olduğuna göre, işçilerin o ipe sapa gelmez çalışma tutkularını bastırmak, ürettikleri malları tüketmek zorunda olduklarını kanıtlamakla yetineceğim.

FAZLA ÜRETİMİN ARDINDAN GELEN

Cicero döneminin Yunan şairi Antiparos, su değirmeninin (tane öğüten) bulunmasını, tutsak kadınları özgürlüğe kavuşturacak ve altın çağı geri getirecek diye şöyle kutluyordu:

“Siz ey değirmende çalışan kadınlar! Değirmen taşını döndüren kolu bırakın, rahat rahat uyuyun! Horoz, var-sın günün ısıdığını boş yere haber versin size! Dao, kölelerin işini perilere yükledi. İşte, onlar şimdi güle oynaya çarkın üstünde sıçrayıp duruyorlar. Ve işte sallanan dıngil ışıltılarla dönüyor, ağır taşı çevire çevire.

“Babalarımızın yaşamını sürdürelim. Tanrıçanın bize verdiği boş zamanın tadını çıkaralım.”

Yazık! Pagan şairin muştuladığı boş zaman gelmedi. Kör, sapık ve insan canına kıyan çalışma tutkusu, özgürleştirici makineyi, özgür insanları köleleştiren bir araca dönüştürüyor: üreticiliği, yoksullaştırıyor onları.

İyi bir kadın işçi, iğle dakikada ancak beş ilmek atar, oysa kimi dönüşümlü dokuma tezgâhları aynı süre içinde 30 bin ilmek atıyorlar. Buna göre, makinedeki her dakika,

kadın işçinin 100 saat çalışmasına eşittir; ya da, makine her dakikada kadın işçiye on günlük bir dinlenme zamanı sağlamaktadır. Dokuma sanayisi için doğru olan, modern mekanikle yenilenen tüm sanayiler için de az çok doğrudur. Ama, ne görüyoruz? Makine geliştikçe ve insan çalışmasını durmadan artan bir hız ve kesinlikle yendikçe, işçi, dinlenme süresini aynı oranda uzatacak yerde, makineyle yarışarcasına çabasını iki kat artırıyor. Saçma ve öldürücü bir yarışma bu! İnsan ve makine yarışmasının alabildiğine serbest kalması için, işçiler, zanaatçıların çalışmasını sınırlayan eski loncaların akla uygun yasalarını ve tatil günlerini ortadan kaldırmışlardı. (14) Çünkü o dönemin üreticileri, yedi günün yalnızca beşinde çalıştıkları için, pahlavracı ekonomistlerin anlattıkları gibi, yalnızca hava ve suyla yaşadıklarına mı inanıyorlardı? Haydi canım siz de!

(14) Eski rejimde, kilise yasaları, işçiye 90 günlük (52 pazar, 38 tatil günü) dinlenmeyi güvence altına alıyordu. O günlerde çalışmak sıkı sıkıya yasaktı. Bu, Katolik dininin büyük suçu, sanayi ve ticaret kentsoylu sınıfının dinsiz olmasının başlıca nedeniydi. Kentsoylular, Devrim günlerinde egemenlik kazanınca, tatil günlerini kaldırdı, yedi günlük hafta yerine on günlük haftayı koydu. İşçileri çalışma boyunduruğu altına daha iyi almak için, onu Kilise'nin boyunduruğundan kurtardı.

Tatil günlerine yönelik kin, ancak 15. ve 16. yüzyıllarda, sanayi ve ticaret kentsoylu sınıfı oluştuğu zaman ortaya çıktı. Kral Henri IV. Papa'dan tatil günlerinin azaltılmasını istedi. Ama o, geri çevirdi. "Bugünün sapkınlıklarından biri, tatillerle ilgilidir" diye yanıt verdi (Kardinal d'Ossai'nin mektubu). Ama, 1666'da Paris Başpiskoposu Péréfixe, kendi piskoposluğunda bunların 17'sini kaldırdı. Kentsoylu sınıfın yeni sanayi ve ticarete ilişkin gereksinimlerine uygun Protestanlık, halkın dinlenmesiyle daha az ilgilenirdi. Yeryüzünde tatilleri ortadan kaldırmak için, gökteki ermişleri tahtlarından indirdi.

Din reformu ve özgün felsefi düşünce, halkın tatil günlerini el çabukluğuyla ortadan kaldırmak için gözü doymaz cizvit kentsoyluluğun bulduğu bahanelerden başka bir şey değildi.

Dünyanın tadını çıkarmak, sevişmek, neşe verici Tembel-lik Tanrısı'nın onuruna şölenler düzenlemek için boş zamanları vardı onların. Protestanlığa batmış olan o neşesiz İngiltere, o zamanlar kendisine “Neşeli İngiltere” dedirtiyordu. Rabelais, Quevedo, Cervantes ve serüven romanlarının bilinmeyen yazarları, iki savaş ve yıkım arasında, içkilerin çanak çanak taşındığı, o keyfi çıkarılan içki âlemlerinin betimlemeleriyle ağzımızın suyunu akıtıyorlar. (15)

Jordaens ve Flaman ressamalar, bunları ö gönül açıcı tablolarında resimlemişlerdir. Siz ey ulu Gargantua mide- liler, ne oldu sizlere? Tüm insan düşüncesini kuşatan ulu beyinler, ne oldunuz? Bizler, çok küçüldük ve yozlaştı- rıldı. Kudurmuş inek eti, patates, kırmızı şarap ve Prusya schnapsı ustaca birbiriyle kaynaşarak bedenlerimizi zayıf- lattı, aklımızı kısalttı. İşte o zaman, insan midesini küçül- tür ve makine üreticiliğini artırır; yine o zaman, iktisatçı- lar Malthus'un kuramını, din de perhizciliği ve çalışma dogmasını öğütler bize. Ama, onların dilini koparıp köpek- lere atmak gerekirdi.

İşçi sınıfı, her şeyi basite indiren o iyi niyetiyle özünü körü körüne aşılamalara ve doğal taşkınlığıyla gözü kapa-

(15) Pantagruel'e yarasır bu şölenler haftalarca sürerdi. Don Rodrigo de Lara, bir gün önce Magriplileri Calatrova'dan kovarak nişanlısına kavu- şur. Romancero şöyle diyor:

Düğün Burgos'ta yapıldı
Düğün dönüşü de Salos'ta
Düğünde ve düğün dönüşünde
Yedi hafta geçti.”

O kadar insan üşüştü ki
Alanlar alamıyor onları.

Bu yedi hafta süren düğünün insanları, kurtuluş savaşının yiğit insan- larıydı.

lı kendini çalışmaya ve perhize kaptırdığı için, kapitalist sınıf, kendini tembelliğe, zoraki zevke, verimsizliğe ve aşırı tüketiciliğe vurmuştur. Ama, işçinin aşırı çalışması canını çıkarıyor ve sinirlerini geriyorsa, bu, kentsoylu için acı çekme bakımından aynı ölçüde verimlidir.

Üretici sınıfın kendini adadığı perhiz rejimi, ha babam ha ürettiği ürünler, kentsoyluları aşırı ölçüde tüketmek zorunda bırakıyor. Kapitalist üretimin başlangıcında, yani bir ya da iki yüzyıl öncesinde, kentsoylu, yerli yerine oturmuş, akla yatkın ve kendi halinde gelenekleri olan bir insandı. Karısıyla şöyle böyle yetiniyordu, susayınca içer, acıkınca doyasıya yerdı. Sefilce yaşamın soylu özelliklerini dalkavuklara ve kibar fahişelere bırakırdı. Bugün, sonradan görme hiçbir kişinin çocuğu yoktur ki, orospuluğu geliştirmeyi ve cıva madeni işçilerine bir amaç sağlama yolunda üstünü başını cıvaya bulama zorunda olduğunu düşünmesin... Bu meslekte, insanın bedeni hızla çöker, saçları ve dişleri dökülür, gövdesi çarpılır, göbeği şişer, soluğu kesilir. Devinimleri ağırlaşır, eklemleri kireçlenir, parmak kemikleri düğümlenir. Cümbüşlerin yorgunluğuna katlanamayacak kadar güçsüz, ama, Proudhonculuğun yükünü sırtlanmış olanlar, ekonomi politiğin Garnierleri, hukuk felsefesinin Acollasları gibi besteci ve yayımcıların boş zamanlarını doldurmak için karaladıkları koca koca uyutucu kitaplarla beyinlerini kurutuyorlar.

Sosyete kadınları, acının acısı bir yaşam sürüyorlar. Terzi kadınların didine çırpına yaptıkları-o perilere yaraşır tuvaletleri deneyip değerlendirmek için, sabah akşam, bir giysiyle bir başkası arasında mekik dokuyorlar. Saatlerce, saçlarını enselerinde toplatıp topuz yaptırma tutku-

larını, her ne pahasına olursa olsun doyurmaya çalışan usta berberlere teslim eden, o içi boş kafalılar. Korselerinin içinde sıkışıp kalmış, kunduraları içinde ayakları büzülmüş, bir itfaiyecinin yüzünü kızartacak denli açık saçık bir giyimle, yoksullar için birkaç metelik toplamak amacıyla, gecelerce balolarda fır dönüp dururlar. Sevsinler sizi.

Kentsoylu, üretmeyen ve alabildiğine tüketen iki katlı toplumsal görevini yerine getirmek için, yalnızca, kendi halindeki zevklerini dürtüşlemek, iki yüzyıl önceki yorucu alışkanlıklarını yitirmek ve kendini aşırı lükse, alabildiğine bıkınlığa ve frengili cümbüşlere teslim etmek değil, aynı zamanda kendine yardım sağlamak amacıyla, büyük bir insan kalabalığını üretici işlerden uzak tutmak zorunda kalmıştır.

İşte size, üretici güçlerin kaybının ne denli büyük olduğunu kanıtlayan birkaç sayı. 1861 nüfus sayımına göre, İngiltere'nin ve Galler ülkesi'nin nüfusu 20.066.244 idi. Bunun 9.776.259'u erkek, 10.289.965'i kadındı. Çalışamayacak kadar çok yaşlı ve çok genç olanlar, verimsiz kadınlar, erginler ve çocuklar, sonra üretici olmayan yöneticiler, polisler, yargıçlar, askerler, orospular, sanatçılar, bilimadamları vb. gibi ideolojik meslekler, daha sonra da, işleri güçleri, özellikle yalnızca toprak geliri, faiz, kâr payı vb. adı altında başkalarının emeğini sömürmek olan insanlar bir yana bırakılırsa, geriye üretim, ticaret ve para işlerinde çalışan kapitalistlerle birlikte her yaştan kadın ve erkek 8 milyon kişi kalır. Bu 8 milyonun içinde şunlar var:

- Tarım işçileri (çobanlar, çiftlik sahibinin yanında oturan uşaklar ve hizmetçilerle birlikte): 1.098.261.

- Pamuk, yün keten, kenevir, ipek ve dokuma fabrikası işçileri: 642. 607.

- Kömür ve maden ocakları işçileri: 565.835.

- Maden işçileri (yüksek fırın, hadde makinelerinde vb. çalışanlar): 396.998.

- Uşak sınıfı: 1.208.648.

“Dokuma fabrikası işçileriyle kömür ve maden ocakları işçileri sayısını ele alırsak, 1.208.442; birincilere demir-çelik fabrika işçilerini eklersek toplam olarak 1. 039.605 sayısına ulaşırız. Bu, her seferinde, modern iş kölelerinden daha düşük bir sayı demektir. İşte size makine- li kapitalist sömürünün eşsiz bir sonucu!” (16).

Sayıcı büyüklüğü, kapitalist uygarlığın vardığı düzeyi gösteren bütün bu uşak sınıfına şunları eklemek gerekir: kendilerini, salt zengin sınıfların büyük harcamalı ve (gereksiz, kof, uydurma, işe yaramaz) zevklerini doyurma- ya adanmış bir takım zavallılar sınıfı, elmas yontucuları, dantelacılar, nakışçı kadınlar, lüks cilt işçileri, eğlence ev- lerinin bezekçileri vb. (17)

Zorlama bir zevkin ahlaksızlaştırdığı katıksız bir tem- bellik içine gömülen kentsoylu sınıfı, bu yüzden çektiği sıkıntıya karşın, yeni yaşamı biçimine alışıverdi. Her türlü de-

(16) Karl Marx, Kapital, cilt 3.

(17) Hali vakti yerinde olan sınıfların hizmetinde uşak gibi çalıştırılan bir ülke halkının oranı, o ülkenin ulusal zenginlik ve uygarlık düzeyin- deki ileriliğini gösterir. (R.M. Martin, Ireland Before and After the Union, 1018.)

Artık, Cafe Procopé'un işe yaramaz yoksul avukatı olmaktan çıktığı günden bu yana toplumsal sorunu yadsıyan Gômbetta yeni toplumsal kat- manların ortaya çıkışından söz ederken kuşkusuz durmadan çoğalan bu uşak sınıfını göz önünde tutuyordu.

gişikliği iğrene tiksine karşıladı. İşçi sınıfının bir yazgı olarak kabullendiği acınası yaşam koşullarıyla sapık çalışma tutkusunun yarattığı organik alçaltının doğurduğu görüntü, her türlü çalışma zorunluluğu ve her türlü zevk kısıtlamasına karşı tiksintiyi artırıyordu.

İşte, tam o sıra kentsoylu sınıfın kendine bir toplum görevi olarak benimsediği ahlaksızlığı hesaba katmaksızın, işçiler, çalışmayı kapitalistlere zorla kabul ettirmeyi kafalarına koydular. Saf yürekli işçiler, economicilerin ve ahlakçıların çalışmaya ilişkin kuramlarını ciddiye aldılar ve bunun uygulamasını kapitalistlere zorla kabul ettirmeye çalıştılar, imanları gevreyerek. İşçi sınıfı “Çalışmayan yiyemez” ilkesini attı ortaya. 1831’de Lyon işçileri, “ya bizi kurşuna dizin ya da iş verin!” diye ayaklandı, 1871 federeleleri de ayaklanma eylemlerine İş Devrimi adını verdiler.

Tüm kentsoylu zevklerine ve her türlü tembelliğe son vermeye çalışan bu kıyıcı öfke seline karşı kapitalistler, yalnızca acımasız bir bastırma eylemiyle yanıt verebiliyorlardı. Ama şunu da biliyorlardı ki, devrimci patlamaları bastırabildilerse de, işçilerin aylak ve karnı toklar sınıfına çalışma zorunluluğu getirmek gibi saçma düşüncelerini o akıl almaz kıyımlarının kanında boğamayacaklardı. Bu beladan yakayı sıyırmak için, dört bir yanlarına, sıkıntılarına yol açan bir verimsizlik içinde besledikleri koruman birliklerini, polisleri, yargıçları ve zindancıları topladıklarını da biliyorlardı. Bugünkü orduların niteliği üzerinde yanılğıya düşülemez artık. Bunlar yalnızca ve yalnızca “iç düşmanı” bastırmak için sürekli hazır tutulmaktadırlar. Böylece, Paris ve Lyon Kaleleri, kenti yabancılara karşı korumak değil, ayaklandığı zaman iç düşmanı cezalandırmak

amacıyla yaptırılmışlardır. Ve su götürmez bir örnek vermek gerekirse, Belçika ordusunu, hani şu kapitalizmin bolluk ülkesi Belçika'nın ordusunu ele alalım: Ülkenin yansızlığı, Avrupa Devletlerince güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte ordusu, nüfusuna oranla, en güçlü ordulardan biridir. Yiğit Belçika ordusunun savaş alanları Bori-nage ve Charleroi dolaylarıdır. Belçika subayları kılıçlarını silahsız madencilerle işçilerin kanına bulayıp apoletler kazanıyorlar. Avrupa uluslarının ulusal orduları yok, paralı askerleri var. Bunlar, kapitalistleri, 10 saatlik maden işçiliğine ya da dokumacılığa köle etmek isteyen halkın öfkesine karşı koruyorlar.

Demek, işçi sınıfı kemerlerini sıkarak, aşırı tüketime yazgılı kentsoyluların göbeğini alabildiğine şişirmiştir.

Kentsoylu sınıfı, can sıkıcı çalışmasının acısını çıkarmak için, işçi sınıfından, yararlı üretime ayrılanlardan çok daha üstün olan işçileri uzaklaştırmış, ayırdıklarını da verimsizliğe, “üretimsizliğe” ve aşırı tüketime mahkûm etmiştir. Ama, bu yararsız insan sürüsü, doymak bilmez açgözlülüğüne karşın, çalışma dogmasının aptallaştırdığı işçilerin, tüketmeyi düşünmeden, tüketebileceklerin bulunabileceğini de akıllarına getirmeden, deliler gibi ürettiklerini tüketemez olmuşlardır.

İşçilerin, kendilerini öldürürcesine çalışma ve yokluk içinde sürünerek yaşama gibi çılgınlığı karşısında, kapitalizmin büyük üretim sorunu üretici bulmak ve onların gücünü iki katına çıkarmak değil, tüketici bulmak, isteklerini kamçılar ve onlarda sahte gereksinimler yaratmaktadır artık.

Madem soğuktan ve açlıktan titreyip duran Avrupa iş-

çileri kendi dokudukları kumaşlardan giysi yapmak, ürettikleri şarapları içmek istemiyorlar, o zaman fabrikacılarla açığözler, sağa sola koşuşturup, bu ürünleri giyecek ve içecek insanları aramaya gitmek zorundadırlar. Avrupa'nın her yıl, dünyanın dört bir bucağında, bunları ne yapacaklarını bilmeyen insanlara sattıkları yüzlerce milyon ve milyar maldır bunlar. (18) Ama keşfedilen kıtalar yeterince geniş değildir, ayak basılmamış ülkeler gerekmektedir. Avrupalı fabrikacılar, gece gündüz Afrika'yı, Sahra Çölü'nü, Sudan demiryolunu düşünüyor; Livingstonların, Stanleylerin, Du Chailluların, Brazzaların başarılarını kaygıyla izliyor, bu yiğit gezginlerin olağanüstü öykülerini, ağızları bir karış açık dinliyorlardı. Ne bilinmez, şaşırtıcı şeyler saklıyordu şu "Kara derililer kıtası!" Tarlaları fildişleriyle kaplı, hindistancevizi yağlarıyla dolu ırmaklarda kumla karışık altın pulları akmakta, milyonlarca zencinin, Dufaire ve Girardin'in yüzleri gibi çınlıçiplak kıcı, örtünmek için pamukluları, uygarlığın erdemlerini öğrenmek için schnaps şişelerini ve kutsal kitapları beklemektedir.

Ama, her şey etkisiz ve yetersizdir: Karnı tok, sırtı pek kentsoylular, sayıca üretici sınıfı aşan uşaklar sınıfı, boğazlarına kadar Avrupa mallarına boğulan yabancı ve vahşi uluslar; hiç, hiçbir şey, Mısır ehramlarından daha yüksek ve kocaman mal yığınlarını satmayı başaramaz: Avrupa iş-

(18) İki örnek: İngiliz hükümeti, ülkeyi perişan eden dönemsel açlıklara karşın, pirinç ya da buğday yerine haşhaş yetiştirmekte inat eden Hint ülkelerinin gözüne girmek için, Çin hükümetine, haşhaş alımını kabul ettirmek amacıyla kanlı savaşırlara girişmek zorunda kalmıştır.

Polinezya yerlileri, bunun getireceği ölümlere karşın, İskoçya damıtımevlerinin ve Manchester dokuma işliklerinin ürünlerini tüketmek için, İngilizler gibi giyinip kafayı çekmek zorunluluğunu duymuşlardır.

çilerinin üretkenliği, her türlü tüketim ve savurganlığa meydan okuyor. Çılgına dönen üreticiler, işçilerinin düşüncesiz, düzensiz ve sapık tutkularını doyumak amacıyla ham madde için nereye başvuracaklarını bilemiyorlar hiç. Yün üretilen eyaletlerimizde, yarı yarıya çürümüş ve kirli paçavralardan, seçimlerde verilen sözler kadar ömürleri olan bezler dokuyorlar. Lyon'da ipek liflerine, basitliğini ve doğal esnekliğini koruyacak yerde, ağırlığını artıran mineral tuzlar ekleyerek onu gevrekleştirip, pek kullanılmaz duruma sokuyorlar.

Ürettiğimiz tüm mallar, sürümleri kolay olsun ama çok dayanmasın diye, bile bile üstünkörü yapılıyor. Ürünlerinin nitelikleri dolayısıyla insanlığın ilk dönemlerine nasıl taş çağı, tunç çağı deniyorsa, bizim çağımıza da kalpazanlar çağı denecektir. Bilgisizler, bizim sofı sanayicilerimizi dalaverecilikle suçluyorlar. Oysa, gerçekte onları harekete geçiren düşünce, elleri kolları bağılı yaşamaya katlanamayan işçilere iş sağlamaktır. Tek dürtüleri insanca bir duygu olan, ama sahteciliği uygulayan fabrikacılar büyük kazançlar sağlayan bu davranışlar, malların niteliği bakımından çok kötü ve insan gücü savurganlığının tükenmez bir kaynağıysalar da, kentsoyluların insansever becerilerini ve işçilerin o korkunç sapıklığını kanıtlar. O işçiler ki, çalışma sapıklıklarını doyumak için, sanayicileri vicdanlarının sesini bastırmaya ve ticari dürüstlük yalarını çığnemeye zorlamaktadırlar.

Bununla birlikte, aşırı mal üretimine ve sanayideki sahteciliğe karşın, işçiler “İş, iş istiyoruz!” diye piyasayı tıka basa dolduruyorlar. Sayıca çoklukları, tutkularını durduracak yerde, en aşırı noktalara vardırıyor. Bir çalışma fir-

satı ortaya çıkmayagörsün, üstüne üşüşüyorlar. O zaman, gözleri doysun diye 12, 14 saat çalışma istiyorlar ama, ertesi gün yine kendilerini kaldırımlara atılmış buluyorlar, sapkınlıklarını besleyecek hiçbir şey de elde edemeden. Her yıl, bütün sanayi dallarında, mevsimlerin şaşmazlığıyla birlikte işsizlik yeniden gelip çatıyor. Beden için öldürücü olan aşırı çalışmanın yerini 2 ve 4 aylık tam dinlenme alıyor. Artık ne iş var, ne de yiyecek içecek parası. Madem işçilerin yüreğine çalışma sapkınlığı ibliscesine çakılıp kalmıştır, madem kaçınılmaz gereksinimleri bütün öbür doğal içgüdülerini bastırıyor, madem toplumun istediği çalışma süresi ister istemez hammaddenin tüketimi ve bolluğuyla sınırlıdır, öyleyse niçin bütün bir yılın işi altı ayda tüketilsin? Niçin yıllık çalışma aynı biçimde 12 aya dağıtılmasın ve altı ay içinde 12 saatlik bir sindirim güçlüğüne uğrayacak yerde, her işçi altı ya da beş saat çalışmayla yetinmeye zorlanmasın?

Günlük işlerinden güvenli olan işçiler, artık birbirlerini kıskanmayacak, birbirinin elinden işini, ağzından ekmeğini kapmak için dövüşmeyecek, o zaman, bedence ve ruhça yıpranmadan tembellik erdemlerinin tadını çıkarmaya başlayacaklardır.

Sapkınlıklarının aptallaştırdığı işçiler, herkese iş sağlanması için, su sıkıntısı çekilen bir gemide olduğu gibi, işin bölüşülmesi gereğini kavrayacak zekâyâ ulaşamamışlardır. Bununla birlikte, sanayiciler, kapitalist sömürü adına, uzun zamandan beri, çalışma gününün yasal olarak sınırlandırılmasını istemişlerdir. 1860 Meslek Eğitimi Komisyonu'nda, Guebwiller bölgesinde Alsace'ın en büyük yapımı-

vi sahiplerinden Bay Bourcart, "günde 12 saatlik çalışma çok fazladır, 11 saate indirilmelidir. Cumartesi günleri saat 2'de işe son verilmelidir" diyor ve şunları ekliyordu: "İlk bakışta harcamaları artırıcı görünse de, bu önlemin kabulünü salık veririm. Sanayi kurumlarımızda bunu dört yıl boyunca denedik ve sonuçtan hoşnutuz. Ortalama üretim, azalacağına artmıştır."

"Makineler" adlı incelemesinde Bay F. Passy, Belçikalı büyük sanayici Bay. M. Ottavaere'in şu mektubunu alıntılıyor:

"Makinelerimiz, İngiliz iplik makinelerinin aynısı olmakla birlikte, gerekeni, yani İngiltere'de günde iki saat daha az çalışan aynı makinelerin ürettiğini üretemiyor... Bizler iki saat daha fazla çalışıyoruz. Benim kanım şu ki, 13 yerine yalnızca 11 saat çalışırsak, aynı üretimi yapar ve dolayısıyla da daha tutumlu üretebiliriz."

Öte yandan, Bay Leroy-Beaulieu, Belçikalı büyük bir fabrikacının gözlemlerine dayanarak, bir bayram gününe raslayan haftalarda, üretimin normal haftalardakinden aşağı düşmediğini ileri sürüyor. (19)

Ahlakçıların saf bulup aldattığı halkın hiçbir zaman yapmayı göze alamadığı şeyi bir soylular hükümeti yaptı. Fabrikalarda günlük çalışma saatini 11'e indirmenin İngiliz sanayisi için yıkım olacağını bas bas bağırان uğursuz ağızlı economicilerin ahlak ve sanayiye ilişkin görüşlerini hiçe sayan İngiliz hükümeti, sıkı sıkıya uygulanan bir yasayla günde 10 saatten çok çalışmayı yasakladı. Peki ne

(19) Paul Leroy-Beaulieu, XIV. yüzyılda İşçi Sorunu 1872.

oldu? İngilizler, eskiden olduğu gibi, sonra da, dünyanın birinci sanayi ulusu olarak kaldı. (20)

Büyük İngiliz deneyimi ortada, birtakım akıllı kapitalistin deneyimi ortada. Bu, insan soyunun üretkenliğini güçlendirmek için, çalışma saatlerini azaltma, ödemeleri ve bayramları artırmak gerektiğini su götürmezcesine kanıtlıyor. Gel gör ki, Fransız halkının buna akıllı yatmış değil. Ama, eğer çalışmada iki saatlik önemsiz bir azaltma, on yılda İngiliz üretimini 3'te 1'e yakın oranda artırırsa, günlük yasal çalışma saatinin 3'e indirilmesi, Fransız üretimine ne denli başdöndürücü bir ilerleme sağlar, düşünün bir. İşçiler anlamayacaklar mı ki, aşırı ölçüde çalışarak, kendilerinin ve çocuklarının gücünü tüketmekte; tükene tükene vaktinden önce hiç çalışamaz olacaklar; bir tek sapkınlığa kendilerini kaptıra kaptıra aptallaşıp, artık birer insan taslağına dönüşecekler; o kudurgan çalışma çılgınlıklarını ha babam ha ayakta tutmak için, kendilerindeki bütün yetileri öldürecekler.

Ne yazık! Arcadia papağanları gibi economicilerin dediklerini yineleyip duruyorlar: "Çalışalım, ulusal zenginliği artırmak için çalışalım!" diye.

Ey aptallar! Sizler aşırı ölçüde çalıştığınız içindir ki, sanayi avadanlığı çok yavaş geliyor. Anırmayı bırakın da bir economiciye kulak verin: Çok akıllı bir adam değil, birkaç ay önce yitirme mutluluğuna erdiğimiz Bay L. Reybaud'dur bu:

(20) İşte, Londra İstatistik Bürosu'ndan ünlü istatistikçi R. Giffen'e göre, İngiltere ve İrlanda'nın gittikçe artan ulusal zenginliği:
1814'te 55 milyar frank,
1865'te 162 milyar frank,
1875'te 121 milyar frank.

“Çalışma yöntemlerinde devrim, genel olarak, el emeğine göre ayarlanır. İşçiler, yaptıkları işi düşük fiyata sâladıkları sürece, patronları bol bol onları şımartırlar, gördükleri işler daha pahalıya mal olunca da yüz vermezler onlara” (21).

Kapitalistleri, tahta ve demirden makinelerini geliştirmeye zorlamak için, ücretleri artırmak, et ve kemikten oluşan makinelerin (yani işçilerin) çalışma saatlerini azaltmak gerekir. Bunu destekleyen kanıtlar var mı? Yüzlerce bulunabilir. İplikçilikte mekik tezgâhı, Manchester’de icat edilip eskisinden daha uzun süre uygulandı.

Amerika’da makine, tarımsal üretimin tüm alanlarını doldurdu, tereyağı üretiminden buğdayın yabani otlardan ayıklanmasına kadar. Niçin? Çünkü, özgür ve tembel olan Amerikalı, Fransız köylüsünün sığırımı yaşamını benimsemektense, bin kez ölmeyi yeğler. Anlı şanlı Fransamızda çok zahmetli, bıkkınlık ve yorgunluk yaratmakta eşsiz olan çiftçilik, Batı Amerika’da açık havada yan gelip tembel tembel pipo tütürülerek yaşanan hoş bir vakit geçirme işidir.

(21) Louis Reybaud, "Pamuk, Rejimi, Sorunları", 1863.

YENİ MÜZİĞE YENİ SES

Eğer çalışma saatlerini azaltarak toplumsal üretime yeni makine güçleri kazandırılıyorsa, işçileri, ürettikleri malları tüketmeye zorlayarak büyük bir iş ordusu kazanılmış olur. O zaman, evrensel tüketimci görevinden kurtulmuş olan kentsoylu sınıfı, tüketmede ve savurganlıkta kendisine yardımcı olmaları amacıyla, yararlı uğraşlarından koparıp aldığı asker, yargıç, berber, pezevenk vb. güruhunu bir an önce başından atmaya çalışacaktır. İşte o zaman, iş piyasası dolup taşacak ve çalışmayı yasaklayan demir gibi sert bir yasa koymak gerekecek: tahta bitlerinden daha kalabalık, üretmeyen işçi yığınınına iş bulmak olanaksızlaşacak. Bunlardan sonra da anlamsız ve pahalıya mal olan gereksinim ve zevklerini karşılamakta olan kişileri düşünmek gerek. Artık, sırmalar takınacak uşaklar ve general-ler, dantellere boğulacak evli ve bekâr orospular, delik açan toplar, yapılacak saraylar olmayınca, o zaman, sırma, dantel, ütü ve inşaat işlerinde çalışan kadın-erkek işçileri, sağlıklarını kazandırmak ve soylarını geliştirmek için, sert yasalarla kürek sporları, dans ve bale figürleri yapmaya zorlamak gerekecek. Olduğu yerde tüketilmeyen Avrupa ürün-

leri çöpe atılmayacağına göre, gemicilerin, küçük tekne sahiplerinin, kamyoncuların oturup derin derin düşünmeleri gerek. O zaman, çok mutlu Polinezyalılar, uygarlaşmış Venüs'ün tekmelerinden ve Avrupa'nın ahlak hocalarından korkmaksızın, sere serpe sevişmeye bırakabileceklerdir kendilerini.

Dahası, günümüz toplumunun tüm gelir yoksullarına iş bulmak, kentsoylular gibi, perhizli zevklerini ve tüketici yeteneklerini sonuna kadar zorlamak gerek. Bir ya da iki onsluk kösele gibi et yiyeceğine, canı isterse, bir ya da iki librelilik güzel bifteği indirecek midesine; kötü şarabı kararında içecek yerde, Papa'dan daha da katolikleşerek Bordeaux ve Burgonya şaraplarını, sanayi suyu katmadan, ağzına kadar dolu derin bardaklardan içecek, suyu da hayvanlara bırakacak.

İşçiler, demir-döküm ve arıtma fabrikalarında, kapitalistleri, zorla 10 saat çalıştırmayı koymuşlar kafalarına. Büyük bir yanılgıdır bu, toplumsal uyumsuzluk ve iç savaş nedeni. Çalışmayı savunmak gerekirdi, yoksa zorla kabul ettirmek değil. Rothschildlerin, Sayların, yaşamları boyunca tam anlamıyla ciğeri beş para etmez birer insan olduklarını kanıtlamalarına yer verilecektir. Eğer çalışma yolundaki genel alıştırmalara karşın, eskisi gibi tam anlamıyla aylak yaşamlarını sürdürmeye ant içerlerse fişlere geçirilecekler ve bağlı oldukları belediyelerden, her sabah, ufak tefek eğlence parası olarak 20'şer frank alacaklardır. Toplumsal uyumsuzluklar son bulacak, ilk önce gelir sahipleriyle kapitalistler, kendilerine kötülük yapılması şöyle dursun, daha doğuştan beri bellerini büken fazla tüketim ve savurganlıktan kurtarılmak istediklerine akıl-

ları yattı mı, halkın yanında yer alacaklardır. Beş para etmez niteliklerini kanıtlayamayan kentsoylulara gelince, onlar içgüdüleriyle baş başa bırakılacaklardır. Onları yerleştirecek yeterince iğrenç iş var: Dufaure genel helaları temizleyecek. Galliffet uyuz domuzları ve karnı şiş atları kesip biçecek. Poissy'ye (Merkez Tutukevi) gönderilen Son Darbe Komisyonu üyeleri, kesilecek sığırları ve koyunları damgalayacak, cenaze törenlerine katılıp duran senatörler, cenazede tabut taşıyıcısı rolünü oynayacaklardır. Başkaları için de, zekâlarına yaraşır işler bulunacaktır. Lorge- ril ve Broglie, şampanya şişelerini tıpalayacaklar, ama sarhoş olmalarını önlemek için ağızlarına tasma takılacaktır. Ferry, Freycinet ve Tirard bakanlıklarının ve başka kamu kurumlarının tahtakurularını, bit ve pirelerini öldüreceklerdir. Bununla birlikte, alışmışlık kudurmuşluktan beter olduğu için, Devlet gelirlerini kentsoylulardan uzak tutmak gerekecektir.

Ama insan doğasını soysuzlaştıran ahlakçılardan, yobazlardan, iki yüzlü insanlardan, sahte sofulardan ve “dünya âlemi dolandırmak için kılık değiştirmiş başka mezhep insanlarından” uzun uzun ve hoyratça öğ alınacaktır. Çünkü sıradan halka, yalnızca derin düşüncelere daldıklarını, insanların küçük kırılğanlıklarını gerçekten desteklemek için oruç tuttuklarını ve nefislerine eziyet ettiklerini söylüyorlar. Oysa tam tersine, işin bokunu çıkarıyorlar. Tanrı bilir nasıl! Romalı Curius gibi görünüp, Şarap Tanrısı gibi yaşıyorlar. Kükürtlü pudralar kullanmasalar, kıpkırmızı suratları ve şiş göbekleri apaçık ortaya çıkar.

Büyük halk şenliklerinde komünistlerle kolektivistler, kentsoylu sınıfın 15 Ağustos ve 14 Temmuzlarındaki gibi

toz toprak yutacak yerde, şişeleri fırlatacak, domuz sucuklarına saldıracak, maşrapaları havalara uçuracaklar. Tinsel ve Siyasal Bilim Akademisi üyeleri, ekonomiciler, Katolik, Protestan, Yahudi, pozitivist ve özgür düşünceli kilisenin kısa ve uzun cüppeli papazları, Malthusçuluğun ve Hristiyan ahlakının özgeçili, bağımsız ya da bağımlı, sarı giysili propagandacıları, parmaklarını yakarcasına şamdanları tutacaklar ve Galyalı kadınlarla, etler, meyveler ve çiçeklerle dopdolu masalarda, aç açına yaşayacak ve dolup taşan fiçilerin yanı başında susuzluktan öleceklerdir. Yılda dört kez, mevsim değişimlerinde, bileyici köpekleri gibi onlar da büyük çarkların içine sokulacak ve'on saat boyunca boşu boşuna çarkı döndürmeye mahkûm edileceklerdir.

Avukatlarla hukukçular da aynı cezaya çarptırılacaklardır.

Tembellik rejiminde, bizi her saniye yok eden zamanı öldürmek için, sürekli gösteriler ve tiyatro oyunları olacaktır: bu, bizim kentsoylu anayasacılarımız için cuk oturmuş bir uğraştır.

Takımlar halinde düzene konup panayırları ve köyle-ri dolaştırarak yasama temsilleri verdirilecektir onlara. Ayakları çizmeli, göğüsleri kordonlar, şövalye nişanları, legion d'honneur haçlarıyla süslü generaller, sokaklara, alanlara dökülüp iyi insanları askere alacaklardır. Gambetta ve o dalavere ortağı Cassagnac kapı şarlatanlığı yapacaklardır. Cassagnac, yiğit taslağı kılığı içinde, gözlerini fıldır fıldır oynatıp bıyıklarını bura bura, ağzından alevli üstü-püler saçarak, babasının tabancasıyla herkesi yıldırarak ama, kendisine Lullier'in portresi gösterilince bir çukura at-

layıp ortadan kaybolacaktır. Gambetta, dış politika ve kendini etkileyen ve Türkiye'yi tongaya düşürmek için Avrupa'yı ateşe verecek olan küçük Yunanistan ve büyük Rusya üzerine de söylevler çekecek. O Rusya ki, Prusya ile yapmaya söz verdiği uyuşmayı hiçe indirmekte, Doğu'da çıkarını sağlamak, içeride nihilizmi yok etmek amacıyla Avrupa'nın batısında her gün hır gür çıkarmayı ummaktadır. Ayrıca, genel aflla ilgili konuşmasına izin vermek lütunda bulunan Bay Bismarck üzerine de söylevler verecek, sonra da, üç renge boyalı o geniş göbeğini cascavlaık açıp tepikleye tepikleye halkı toplantıya çağırarak, tarımı desteklemek ve Belleville'de seçmenlerini sevindirmek için de, Margaux ve Yquem'de mideye indirdiği minik hayvanları, yelvekuşlarını, mantarları bir bir sayacak.

Baraka içinde, "Seçim Güldürüsü" ile başlanacaktır işe. Odun kafalı ve eşek kulaklı seçmenler, palyaço kılık-lı kentsoylu adayları, politik özgürlükler dansını oynayacaklar; yüzlerini ve kıçlarını binbir söz verilen seçim programlarıyla silecek, göz yaşları içinde halkın yoksulluğundan ve bakırsı sesleriyle Fransa'nın zaferlerinden söz edeceklerdir. Seçmenlerin kafaları da, koro olarak ve vargüçleriyle "ahi, ahi!.." diye anıracaklardır.

Sonra büyük oyun başlayacaktır. "Ulus Mallarının Yağmalanması Oyunu".

Yüzü kıllı, kafası dazlak, yıpranmış, eti pörsümüş, şiş ve solgun, gözleri fersiz, uykulu ve esneyeduran koskoca bir dişi olan Fransa, boylu boyunca kadife bir kanepeye uzanmış. Ayaklarının ucunda, maymun maskeli, koskoca demir bir gövde, acılı ve yürek paralayıcı çığlıkları dünyayı tutan erkek, kadın ve çocukları habire yutmakta, ro-

botçasına. Sansar burunlu, sırtlan gövdeli ve canavar pençeli banka, yüzer meteliklerini kaşla göz arasında çalmakta ceplerinden. Bir deri bir kemik kalmış, partallar içindeki aç susuz işçi sürüleri, süngü takmış jandarmalar eşliğinde kapitalist Fransa'nın ayağına taşıyorlar küme küme malları, şarap fiçilerini, altın ve buğday çuvallarını. Langlois, bir elinde külotu, öbüründe Proudhon'un vasiyeti, bütçe defteri dişleri arasında, ulus mallarının savunucularının başına geçip nöbet tutmaktadır sopa ve süngü zoruyla. Yükler yerli yerine konunca, işçilerini kovduruyor, kapıları sanayicilere, tüccarlara ve bankacılara açıyorlar.

Karmakarışık yığına atılıyorlar, pamukları, buğday çuvallarını, altın külçelerini yutup, fiçileri boşaltıyorlar; güçleri kesilince, kir pas içinde, iğrenç ve tiksinc, kendi çöpleri ve kusmukları içine gömülüyorlar; o zaman gök gürliyor, yeryüzü sarsılıp açılıyor, tarihsel yazgı çıkıyor ortaya; demir ayağıyla hıçkırانların, sendeleyenlerin, düşenlerin, artık kaçamayanların kafasını eziyor ve geniş eliyle, şaşkın ve korkudan terler döken kapitalist Fransa'yı deviriyor. Eğer işçi sınıfı, kendine egemen olan ve özünü alçaltan kusuru söküp atarak o korkunç gücüyle ayaklanır ve bunu kapitalist sömürüden başka bir şey olmayan "İnsan Hakları"nı, "Yoksulluk Hakkı"ndan başka bir şey olmayan "Çalışma Hakkı"nı istemek için değil de, her insana günde üç saatten fazla çalışmayı yasaklayan çelik gibi bükülmez bir yasa koymak için yaparsa, dünya, yaşlı dünya sevinçten titreye titreye, içinde yeni bir evrenin zıpladığını duyacaktır... Ama, kapitalist ahlakın yoldan çıkardığı bir işçi sınıfından, mertçe bir karar nasıl istenebilir?

İşçi erkek, kadın ve çocuklar, yüz yıldır, binbir zah-

metle acının çarmıhlı tepesine tırmanmakta. Eskiçağ köleliğinin hazır ve canlı örneği İsa gibi. Yüz yıldır, zor altında çalışmakta, kemiklerini kırmakta, etlerini örselemekte, sinirlerini kırbaçlamakta. Yüz yıldır açlık bağırsaklarını burmakta, beyinlerini sanrılara salmakta...

Ey tembellik, uzun süren sefilliğimize acı! Ey sanatların ve soylu erdemlerin anası tembellik, insan kaygılarına merhem ol!

EK

Bizim ahlakçılar pek alçakgönüllüdürler. Çalışma dogmasını icat etmişler ama, ruhu dinginleştirmek, akli neşelendirmek, böbreklerle öbür organların iyi çalışmasını sağlamadaki etkinliğinden kuşku duyuyorlar. Onu, kötülüklerini bağışlamak ve yetkilendirmekle görevli oldukları kapitalistlere yöneltmeden önce, değersiz deney hayvanı üstünde, yani halk üstünde denemek istiyorlar.

Ama, siz düzinesi beş para etmez filozoflar! Uygulamasını efendilerinize salık verme cesaretini gösteremediğiniz bir ahlak oluşturmak için neden kafa patlatıyorsunuz? Onca övündüğünüz çalışma dogmanızın alaya alındığını, kınandığını görmek ister misiniz?

Eskiçağ uluslarının tarihine, filozoflarıyla hukukçularının yazdıklarına bir bakalım:

Tarihin babası Herodotos şöyle diyor: “Yunanlıların çalışmaya karşı duydukları tiksintinin Mısırlılardan geçtiğini söyleyemem. Çünkü aynı tiksintiye, Trakyalılar, İskitler, Persler ve Lidyalılarda da raslıyorum; kısacası, barbarların çoğunda, mekanik sanatları öğrenenlere ve onların çocuklarına ikinci derecede yurttaş gözüyle bakılmaktadır... Bütün Yunanlılar, özellikle Lakedemonyalılar, bu il-

kelerle yetiştirilmişlerdir..."

"Atina'da, yurttaşlar, tıpkı ataları vahşi savaşçılar gibi, yalnızca toplumun savunması ve yönetimiyle uğraşan gerçek soylu kişilerdi. Kafa ve beden güçleriyle durmadan Cumhuriyetin çıkarlarını gözetmek zorunda oldukları için, bütün işleri, kölelerin sırtına yüklüyorlardı. Lakedemon-ya'da da, soyluluklarına toz kondurmamak için, ne iplik bükerek, ne de örgü örüyorlardı."

"Romalılar, yalnızca soylu ve özgür iki meslek bilirlendi: Tarım ve askerlik. Bütün yurttaşlar, geçimlerini sağlamak için, yasal olarak kölelere özgü hiçbir aşağılık iş (meslekleri böyle tanımlıyorlar) yapmak zorunda kalmıyorlardı. Devlet hazinesinden yararlanıyorlardı. Brutus (yaşlı), halkı ayaklandırmak için, özellikle tiran Tarquinius'u, zanaatçılarla duvarcılarla özgür yurttaş yapmakla suçladı."

Eski çağ filozofları, düşüncelerinin kökeni üstünde tartışıyor ama, çalışmaktan tikslenme konusunda anlaşıyorlardı.

Platon, "Devlet" adlı örnek alınacak toplumsal ütopyasında şöyle diyor:

"Doğa, ne kunduracı yaratmıştır, ne de demirci. Bu tür uğraşlar, onları uygulayan insanları, o aşağılık ücretlileri, durumları dolayısıyla siyasal hakları olmayan adsız sefilileri alçaltmaktadır. Yalan söylemeye ve aldatmaya alışık tüccarlara gelince, onlara kentte kaçınılmaz bir kötülük olarak katlanılabilir ancak. Dükkân ticaretiyle alçalan yurttaş, bu suç için kovuşturulacaktır. Suçu belli olursa bir yıl hapis cezasına çarptırılacaktır. Suçun her yinelenişinde ceza iki katına çıkacaktır..."

Xenophon, "Oikonomikos" adlı yapıtında şöyle yazıyor: "Kendilerini kol işlerine adayanlar, hiçbir zaman Devlet görevlerine getirilemeyeceklerdir, bu da yerinde bir

şeydir. Çoğu, bütün gün oturmaya, kimileri de sürekli acı çekmeye mahkûm olan bu insanların bedenleri ister istemez bozulacak, ruhları da bundan etkilenecektir.”

“Bir dükkândan yüz ağartıcı ne çıkabilir,” diyor Cice-ro ve ekliyor: “ticaret ne üretebilir namusuyla? Dükkân adını taşıyan hiçbir şey dürüst bir insana yaraşmaz (...) tüccarlar, yalan söylemeden kazanç elde edemezler, oysa yalandan daha utanç verici ne vardır! Öyleyse, emeklerine ve zanaatlarına aşağılık bir şey gözüyle bakabiliriz. Çünkü, her kim ki emeğini para karşılığında verirse, kendini satmış ve köle durumuna düşmüş olur.”

Çalışma dogmasının aptallaştırdığı işçiler! Kıskaç bir özenle sizden uzak tutulan bu filozoflara kulak verin: Emeğini para karşılığında sunan bir yurttaş köle durumuna düşüp alçalır, yıllar boyu hapisleri hak eden bir suç işlemiş olur.

Hristiyan ikiye bölünmüşlüğü ve kapitalist yararcılığı, bu Es-kiçağ cumhuriyetlerinin filozoflarını yozlaştıramamıştır. Özgür insanlara seslenirken düşüncelerini dile getiriyorlardı onlar içtenlikle: Counsinlerimiz, Carolarımızın, Simonlarımızın tırnağı bile olamadıkları düşünür Platon ve Aristoteles, ideal devlet yurttaşlarının en büyük boş zaman içinde yaşamalarını istiyorlardı; çünkü Ksenophon'a göre “çalışma bütün zamanı alır ve onunla birlikte Devlet'e ve dostlarına hiç boş zaman kalmaz.” Plutarkhos'a göre de, soyunun hayranlığını kazanan Lykurgos'un “insanların en bilgisi” sayılması, herhangi bir mesleği yasaklayarak Devlet'in yurttaşlarına boş zaman sağlamasından kaynaklanıyordu.

Bastiatlar, Dupanloup, Beaulieu, Hristiyan ve kapitalist ahlakçı takımı şöyle yanıt verecektir: “iyi, güzel ama, dönemlerinin ekonomik ve politik koşullarında, nasıl başka türlü olabilirdi bu?”

Eskiçağ toplumlarının normal durumu buydu. Özgür insan, zamanını Devlet işlerini tartışmak ve savunmasını kollamakla geçirmek zorundaydı. O dönemde meslekler, çalışanların askerlik ve yurttaşlık görevlerini yapamayacağı kadar ilkel ve kabaydı. Savaşçı ve yurttaş edinmek için filozoflarla yasa koyucular, söylenceye mal olmuş devletlerde kölelerin varlığını hoşgörmek zorundaydılar.

Ama kapitalizmin ahlakçıları ve ekonomicileri, günümüzün köleliği olan işçiliği salık vermiyorlar mı? Kapitalist kölelik, kimlere boş zaman sağlıyor? Kötü alışkanlıklarının ve uşaklarının kölesi olan yararsız ve zararlı Rosthsc-hildlere, Schneiderlere ve Madonna Boucicautlara.

“Kölelik önyargısı Pythagoras'ın ve Aristoteles'in ruhuna egemendi” diye yazmışlardır küçümseyerek.

Ama bununla birlikte Aristoteles şunu önceden görüyor ve şöyle diyordu: “Daidalosa'nın başyapıtlarının (yontular) kendiliğinden devinebildiği ve Vulcanus'un sacayaklarının kendiliğinden kutsal işine koyulabildiği gibi, eğer her araç, hiçbir uyarı olmadan ya da kendiliğinden görevini yerine getirebilseydi; eğer, örneğin dokumacıların mekikleri kendiliğinden dokuyabilseydi, ışık şefinin artık yardımcılara, efendinin de kölelere gereksinimi olmazdı.” Aristoteles'in düşü, bizim gerçeğimizdir. Ateş soluklu, çelik parçalı, yorulmaz, olağanüstü verimli, tükenmek bilmeyen makinelerimiz, kutsal görevlerini uslu akıllı yerine getiriyorlar kendiliklerinden. Ama, bununla birlikte kapitalizmin büyük filozoflarının dehası, kötülüklerin en kötüsü olan işçilik önyargısının etkisinde kalmaktadır.

Hâlâ anlamıyorlar makinenin insanlığın kurtarıcısı olduğunu; insanı aşağılık ve ücretli işlerden kurtaracak olan, azat eden, boş zaman ve özgürlük veren Tanrı olduğunu.

Cumhuriyet'in
okurlarına armağanıdır.
Parayla satılmaz.